

अनुसूचित जमातीची जातीची प्रमाणापत्रे देते
येवी तक्षम अधिका-यांनी घ्यावयाची दक्षता.

मार्गदर्शिका सूचना [Guidelines]

महाराष्ट्र शासन

आदिवासी विकास विभाग,

शासन निर्णय क्र. तीबीसी १६८४/३०९/का. ११,

मंत्रालय वित्तार भवन, मुंबई-२२.

दिनांक :- २४ एप्रिल, १९८५.

बाबत :- [१] शासन निर्णय, समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व पर्यटन विभाग,
क्र. तीबीसी १६८०/४३६६२/का. ५, दि. २९. १०. ८०.

[२] शासन निर्णय, आदिवासी विकास विभाग क्र. तीबीसी १०८२/-
४८५३५[१०५१]/का. ११, दि. १८ जून, १९८३.

शासन निर्णय :- शासन निर्णय, समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व पर्यटन विभाग
क्र. तीबीसी १६८०/४३६६२/का. ५, दि. २९. १०. ८० अनुसार अनुसूचित जमातींच्या व्यक्तींना
जातीचे प्रमाणापत्र देताना अकलंबावयाच्या कार्यपद्धती बाबतचे आदेश निर्गमित करण्यांत
आलेले आहेत. असे असे तरी त्यानंतरच्या काळावधीत सुध्दा काही बिगर आदिवासी
व्यक्तींना अनुसूचित जमातींची जातीची प्रमाणापत्रे दिल्याची प्रकरणे शासनाच्या
निदर्शनात आली आहेत. तसेच अनुसूचित जमातींना दिलेल्या सोयी सवलतींचा गैरफायदा
घेण्याची प्रवृत्ती बिगर आदिवासी जाती जमातींच्या काही गटात दिसून येत आहे. या
प्रवृत्तीला आळा घालण्याच्या दृष्टेने शासन निर्णय, आदिवासी विकास विभाग,
क्र. तीबीसी १०८२/४८५३५[१०५१]/का. ११, दिनांक १८ जून, १९८३ अनुसार खंडी
[आदिवासी कल्याण] यांच्या अध्यक्षतेखाली या प्रश्नाचा विचार करून शासनाना
शिफारशी करण्यासाठी एक समिती नियुक्त करण्यांत आली होती. या समितीच्या
वेळींमध्ये झालेल्या वर्षेव्यापेकी असे दिसून आले की पर नमुद केलेली प्रकरणे टाळण्याच्या
दृष्टीने [अ] क-या आदिवासी जमाती [ब] त्यांच्या नाममातूरयाचा फायदा घेऊन
त्यांना आदिवासी म्हणविणा-या बिगरआदिवासी गटांच्या जाती जमाती, यांच्या
बाबत सधितार तुलनात्मक माहिती अनुसूचित जमातीची जातीची प्रमाणापत्रे देणा-या
तक्षम अधिका-यांना असणे उचित आवश्यक आहे. अशी माहिती उपलब्ध करून दिल्यात
अनुसूचित जमातींची प्रमाणापत्रे मागणा-या अर्जांचा विचार करणे व त्याबाबत बरोबर

निर्णय घेणे तक्षम अधिका-यांना सोयीचे होईल. त्या दृष्टीने उपरोक्त समितीने महाराष्ट्र राज्याच्या सध्या अस्तित्वात असलेल्या अनुसूचित जमातींच्या यादीतील अनुसूचित जमाती आणि तत्सम जमाती, व त्यांच्या नामसादृश्याचा फायदा घेऊन त्यांना आदिवासी म्हणविणा-या विंगर आदिवासी गटांच्या जातीजमातींची तुलनाद्वार्क माहिती देणारे विवरण पत्र बनविण्याचे काम एका उपसमितीकडे सोपविले होते. अशा प्रकारे नेमलेल्या उप समितीने तयार केलेल्या उपरोक्त तुलना-द्वार्क विवरणपत्राला उपरोल्लेखित मुख्य समितीने दि. १४ फेब्रुवारी, १९८४ च्या बैठकीत मान्यता दिली आणि ते शासन निर्णयाद्वारे शक्य तितक्या लोकर प्रसारीत करावे अशी शासनात विफारस केली आहे. समितीच्या या विफारसीवर विचार करून शासन असे आदेश देत आहे की अनुसूचित जमातींच्या जातीच्या प्रमाण-पत्रासाठी आलेल्या अर्जांचा विचार [अ] शासन निर्णय, समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्र. सीबीसी-१६८०/४३६६९/का.५, दिनांक २९.१०.८० मधील सविस्तर आदेश, व [ब] सोबत जोडलेल्या विवरणपत्रातील संबंधित जमातींची माहिती यांचा साकल्याने एकत्रित विचार करून अर्जदार महाराष्ट्र राज्याच्या अनुसूचित जमातींच्या यादीतील त्याने दावा केलेल्या अनुसूचित जमातीचाच आहे अशी संपूर्ण छात्री पटल्यावर मगच त्याला अनुसूचित जमातीचा असल्याबाबतचे जातीचे प्रमाणपत्र छिडीत नमुन्यात देण्यांत यावे. सोबतच्या विवरणपत्रात दिलेली माहिती तक्षम अधिका-यांना त्यांच्याकडे आलेल्या अर्जावर सर्व बाजूंनी छीलवर विचार करून अचूक निर्णय घेण्यास मदत होईल असा स्वस्यात दिली आहे. तरी त्याप्रमाणे अर्जदाराच्या अनुसूचित जमातीच्या दाव्याबाबत त्याने तादर केलेले पुरावे लक्षांत घेऊन मगच तक्षम अधिका-याने अंतिम निर्णय घ्यावा. केवळ प्रतिसा-पत्रावर [Affidavit] चित्बून प्रमाणपत्रे देऊ नयेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने.

मु. प. दामले

[मु. प. दामले]
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति :-

संचालक, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे [५ प्रती]

संचालक, आदिवासी विकास, नाशिक [५ प्रती]

संचालक, समाजकल्याण, पुणे [५ प्रती]

राज्यमालाचे सचिव

मुख्यमंत्र्याचे सचिव

सर्व विभागीय आयुक्त

अतिरिक्त आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक/नागपूर.

सर्व जिल्हादंडाधिकारी

सर्व जिल्हाधिकारी

सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषदा.

सर्व विभागीय समाज कल्याण अधिकारी

सर्व समाज कल्याण अधिकारी [वर्ग १]

सर्व समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हापरिषदा

सर्व आदिवासी विकास अधिकारी

समाज कल्याण अधिकारी, इहत्रमुंबई, मुंबई.

सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई [पत्राव्दारे]

संचालक, केंद्र शासन, गृह मंत्रालय, नवी दिल्ली, [पत्राव्दारे].

प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मुंबई [पत्राव्दारे]

प्रबंधक, मुळ स्थाय शाखा, उच्च न्यायालय, मुंबई [पत्राव्दारे]

महाराष्ट्र राज्याच्या सध्या अस्तित्वात असलेल्या अनुसूचित
जमातींच्या यादीतील अनुसूचित जमाती आणि तत्सम जमाती,
व त्यांच्या नामसादृश्याचा फायदा घेवून स्वतःला आदिवासी
म्हणविणाऱ्या विंगर आदिवासी गटांच्या जाती जमातींची
तुलनादर्शक माहिती देणारे विवरणपत्र

अनुसूचित जमातीच्या (Scheduled Tribes) किंवा तिच्या उपजमातीच्या, तत्सम जमातीच्या नामसङ्ख्याचा फायदा घेऊन अनुसूचित जमातीची अवेध प्रमाणपत्रे मिळविण्याची शक्यता असलेल्या जाती/जमातीचे तुलना दर्शक विवरणपत्र

अ. क्र.	अनुसूचित जमातीच्या पदीतील कृषांक व त्या कृषांक वरील जमातीचे तत्सम जमातीचे किंवा उपजमातीचे नांव	अनुसूचित जमातीच्या तत्सम जमातीच्या उप-जमातीच्या वास्तव्याचे स्थळ, लोकसंख्या तत्सम जमाती, उप-जमाती व इतर सर्व सामान्य माहिती	अनुसूचित जमातीच्या तत्सम जमातीच्या § कॅ. नं. ३ वरील § नद्यांवर नापसवू शकून जमातीचे प्रमाणपत्र मिळविण्याची शक्यता असलेल्या गैर-अनुसूचित जाती/जमाती	गैर अनुसूचित जाती/जमातीच्या वास्तव्याची सर्व सामान्य ठिकाणे, जंदाज लोकसंख्या व इतर सर्वसाधारण माहिती	गैर अनुसूचित जाती/जमातीचे पारंपरागत व सध्याचे व्यवसाय	बेध आणि सर्व सामान्य माहिती
1	2	3	4	5	6	7
1.	§ 53 येना	येना जमात 1971 च्या जनगणनेत नोंदवून आलेली नाही. क्षेत्रीय मंणन उच्चिष्ठपूर्वी श्री अनुसूचित जमात बमछती जिल्ह्या- नील मंलपट तालुक्यात वेदपूर जिल्ह्यातील वृष्टीच्या § सिनेबा आणि गडचिरोली तालुक्यात आणि प्रवतमळ जिल्ह्याच्या वरी आणि केळमूर तालुक्यात अनुसूचित जमात म्हणून	मुस्लीम-भाईना, बईन, बेडना	मुस्लीम भाईन, बईना, बेडना छ भिजव या मुस्लीम गटतील तत्सम गट त्यांना पुनित्या कटेर, भिजव इत्यादि नामाने ओळखले जाते. जमछती अक्षी नगपूर भेमागांत छ गट भिजुलेता आहे. लोकसंख्या अतिशय अल्प असावी. मुस्लीम भाईना, बेडना हे लोक मुख्यतः मोपळ, विलासपूर,	कपूर खच्छ कले, कपूस भिजवे, कथारावा कथारावा व्यापार कले	मुस्लीमतील भाईना, बेडना छ गट स्वतःला "येना" या अनुसूचित जमातीचे आहेत असे समजून जमातीची प्रमाणपत्रे मिळवित. त्यांचा "येना" इय नैगा गटतील अनुसूचित जमातीची सांघाजिक, सांस्कृतिक, वैयक्तिक, धार्मिक अस संबंध नाही. नाम सङ्ख्याचा फायदा

1	2	3	4	5	6	7
		गपली होती. ही अनुसूचित जमात मधून गपली होती. ही अनुसूचित जमात मूळची मध्य प्रदेशातील आहे. त्यांच्यात लोहार, खेवा, छत्तीसगडी आणि उरिया असे दोन प्रदेशिक भेद आहेत. त्या शिवाय या जमातीत "चट्यावा" आणि "मल्लवा" हे दोन उपजाती आहेत. त्यांचा मुख्य व्यवसाय मंत्र तंत्र व जुद्धेवा कले व मोलमजुरी कले हा आहे. त्यांच्यात "लोहोवा, मल्लीन, ओहो, पंजा" इत्यादी कुळनावे (Clan names) आहेत. "मैना" नामात हिंू आहे.		सांडवा, ब-डमपूर, यवतमळ, मंडता हे छिक्कणी श्वांक आहेत. कळम भाईना मुस्लीमांनी निर्मितीक्या व्यापार व्यवसायात व रचोग धंधात प्रवेश केला आहे. त्यांची मरुमाणा उर्बू आहे. इस्लाम धर्माच्या सर्व संघट आणि प्रवासे ते पालन करतात. हार मुस्लीम आणि भाईना, बेहना मुस्लीम कथ्ये फारक नाही. "भाईना" "बेहना" हे मुस्लीमांचा एक व्यावसायिक गट आहे. त्यांच्या उत्पत्तीसंबंधी बानीतायक बाबिली उपलब्ध नाही.		बेरुम ते मैना अनुसूचित जमातीची प्रमाणपत्रे मिळवतात.

1	2	3	4	5	6	7
		<p>त्यांच्यात मृत्यू नंतर मरणसाक्ष जळताना "छतीसगडी व उरिख" हया वोन बासेपेक्षा "बल्यार" आणि "अल्योस" हया ज्ञाना अतिशय मगासलेल्या व उनीन बसलेल्या जळताना-</p>				
2.	<p>१८१ मिल्त तडवी मिल्त</p>	<p>मिल्त जमतीत "तडवी मिल्त" हा एक गट आहे. त्यांमधील तडवी मिल्त स्ताम धर्मीय आहेत. त्यांची वली बकाब मिल्तयातील वनेर, यावत, रोपडा, जमनेर आणि पधोड या तालुक्यातील हुमारे १०/८० गावांत हिसुसलेली आहे. त्यांच्यापैकी जडवी कुठे</p>	<p>मुक्तमान, मुस्लीम मिगर तडवी मिल्त।</p>	<p>संपूर्ण तालुका</p>	<p>विविध व्यवसाय</p>	<p>इस्लाम धर्म स्वीकारलेल्या तडवी मिल्तांची इतर मुस्लीमांचा रोटी व्यवहार होत असता तरी वेगळे व्यवहार होत नाही. त्यांचे वैवाहिक संबंध त्यांच्या गट पुढेच मर्यादित आहेत. मिल्त आणि मुस्लीम संस्कृतीच्या समिश्रणाने त्यांची संस्कृती बनली आहे.</p>

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

अविंठा फर्तारया रंगत
 स्थलांतरेत झालेली अहेत.
 मुस्लीम तहवी भिल्लांची
 वेगळी लोकसंख्या भिलेली
 नाही. भिल्लांमध्येच
 त्यांचा सामर्थ्य केलेला
 आहे. मुस्लीम तहवी
 भिल्लांत "धतनदार" आणि
 "मुसवल्ली" असे दोन प्रेर
 आहेत. मुस्लीम तहवी
 भिल्लांचा प्रदेश सत भागांत
 विभागला आहे. त्या प्रत्येक
 विभागात तहवी गट प्रमुख
 आहे. मुस्लीम तहवी
 भिल्लांत मुख्यत्वे तहवी
 असे जड नव्हे असते. तर
 हिंदू-वडवी भिल्लांत वेद,
 वेडे, गायकवाड, सुभेवार,
 रताळगड, चितोडे,
 होंगळे, सळुंसे, मोरे,
 अगुलते इत्यादी. अड नवी
 अड नवी.

1	2	3	4	5	6	7
3. ४४४ पयरा	<p>"पयरा" ही भिल्लांची एक शाका खाणे. त्यांची वेगळी लोकसंस्था उपलब्ध नाही. भिल्लांच्या पुराण लोकसंस्थेत त्यांचा समावेश करण्यात आला आहे. पयरा जमतीची वस्ती मुख्यतः पुणे जिल्ह्यातील अहमदी, शहादा, शिरपुर व सचिवा तालुक्यात व जळगाव जिल्ह्यातील खेड, पावत आणि चोखडा तालुक्यात आढळते. येथी भिल्ले मिळून साधारणपणे त्यांची संख्या एक लाख पंधी असली.</p> <p>पयरा भिल्ला छोट उदेंपूर विभागांतून आलेला असतो. "पयरागड" हे त्यांचे मूळ ठिकाण समजण्यात येते. कांही</p>	भोयर (पोवार) पोवार-	भोयर (पोवार) पोवार हे मूळचे राजपूत. ते मूळचे माझव्यातील असून त्यांचे राज्यकर्ते पार येथे होते. बाळकृष्ण वतसंत मउमद घोरीच्या अक्रमणामुळे त्यांनी कांही भोयर [पोवार] पलायन करून नगापुर विभागांत वेनगंभीच्या खडी येथून स्थानिक झाले. तेथे त्यांनी जमिनी मिळविल्या. त्यांच्या पैकी अनेकजण जमिन मालक असून ते उत्तम शेतकरी आहेत. मंडात, नगापुर, कमरावती आणि मंडपूर जिल्ह्याच्या कांही भागांत त्यांची वस्ती आढळते. त्यांच्यात "पोवार, वेलीवार, वेलेवार, दहेरिया,	भोयर (पोवार), पोवारचा शेती हा पूर्ण परंपरा मुख्य व्यवसाय आहे.	भोयर (पोवार), पोवार हे "पयरा" या भिल्ला जमतीचे असल्याचे सांगतात. भिल्ला पयरा जमतीची त्यांचा सांस्कृतिक, सामाजिक, वैश्विक क्षेत्रांचे संबंध नाहीत. "भाषा", संस्कृती, वेशभूषा" वगैरे सांस्कृतिक तज्ज्ञांत यांचा भिल्ला जमतीशी कोणताच संबंध आढळून येत नाही. ही शेत क्षेत्र मागासवर्गीय यादीतील 189 क्रमांकावर समाविष्ट करण्यात आली आहे.	

हलच भिन्न "मयवाड"।
 संस्थानातूनशी अत्यच
 वेसते. त्यांना स्थानिक
 लोक "मयवाडी" नावाने
 ओळखतात. त्यांच्यात
 "नवाडे, समोरे, बरडे,
 झार, पयव, एवतले,
 पोस्ते, तडवी, सरडे"
 इत्यादि अठरांवे आहेत.
 त्यांचा मुख्य पंढा वेस्ते.
 जंगलकन व हेत यष्टी
 हा आहे. ते निसर्गातील
 देवतांची पूजा करतात.
 त्यांचा मुख्य लग्न आहे
 श्रद्धा. त्यांच्यात ते
 होळी, शिमगा, दसरा,
 दिवाळी हेही लग्न साजरे
 करतात. नव दिवाळी हा
 लग्न त्यांच्यात मोठ्या
 उत्साहाने साजरा करतात.
 ते "पावरी" किंवा "पावरा"
 शाभा खोस्ततात. त्यांच्यात

इन्द्राक्षिण्या, चौराक्षिण्या,
चौराक्षिण्या, किंकर" असे
तत्सम गीत आढळतात.
त्यांची वस्त्रे मध्य
प्रवेशातील वेतुन,
त्रिंशदा, दौर्भागदा
नित्यफांदी आढळते.
त्यांच्यात "चोणे, किंकर,
चोपडे, परह, पतरे,
घनागरे" अशी आठ नवे
आढळतात. यशोराधूत
त्यांची लोकसाध्या सुमारे
५० हजारपर्यंत असली.
ही जत होती प्रधान व
क्षत्रिय श्रेणीतील सयस्त्री
जाते.

1	2	3	4	5	6	7
		<p>दठेन प्रभा व वरजवई प्रया प्रयत्नित आहे- पुनर्विवाह, वेपवा विवाह, बहुपत्नीत्व आा त्वांच्यान अटकले. प्राव्यात मृत्यु नंतर जळण्याची व पुण्याची असा दोन्ही प्रया अटकतात. 12 विदस दुसवय पळतात - नेसर्गानीस वैवी व अदृश्य वक्तीवर व मृत विशांच्यावर त्यांचा विश्वास आहे.</p>				
4. 190 मुंजिया	<p>नेत्रवंधन उठविण्यापूर्वी मुंजिया जगात येऊन अपत्यनी, गडविरेली, सिरोचम (चंद्रपुर), कंठापुर, वणी, यवतमळ, यवतमळ या ठिकाणी अनुसूचित समाजी जात पेती. 1971 च्या असणनेप्रमाणे यवतमळ</p>	<p>1. भर मुंजिया, भर मुंजिया 2. मडमुंजे मडमुंज 3. मुंज्या, मुंज्या 4. परदेची मुंज्या</p>	<p>राजस्थानच्या गांधी व सहरी विभागात ही जात 'भर मुंजिया, मड मुंजिया, मडमुंजे, मडमुंजा, मुंज्या, परदेची मुंज्या' इत्यादि नावाने ओळखली जाते. ही जात मूळची उत्तरप्रदेश, दिल्ली, गोवा, मध्य प्रदेश</p>	<p>इष्ट, घगे, फुटने, ताडया माजणे व त्यांची विक्री करणे.</p>	<p>मुंजिया या अनुसूचित जमातीच्या नागसदस्यांचा अथवा ऐवून त्यांच्या नामवर "मडमुंज, मडमुंजिया, मुंज्या" ही फुटने, ताडया माजारी व विक्री उरता हिंदुस्थानातून राजावरीन आलेली जात अथवा हेत</p>	

1	2	3	4	5	6	7
		<p>लिहण्यात सुनियम अमातीची लोकसंख्या फक्त 230 होती. ही अमात प्रमुखांना खोरिसा आणि मध्य प्रदेशात जाळते. त्यांच्यात "चंभुलीया व चंदन" हे दोन गट आहेत. ते छत्तीसगडी हंडी आणि वेगळी यांच्या प्रमुखातून निर्माण झालेली भाषा बोलतात. शेती आणि शेतमजुरी हे त्यांचा प्रमुख व्यवसाय आहे.</p>		<p>आहे. अमरापुर विभागात त्यांची संख्या बरीच मोठी असली. हुमारे 100 वर्षांपूर्वी "प्रभुमुंजे" ही अमात मारापट्टात आली. मोपळ कडील कयस्थानी त्यांचा रोख व्यवहार होतो. आज ते "कन्यकुज" राज्यात वसून संपन्न झाले. त्यांच्यात संपत्ती, श्रीमत्त्व, शिक्का वगैरे प्रतियोगिता या अस्त आहेत.</p>		<p>आहे. प्रभुमुंजे ही अमात इतर भागात वगळता येतील फक्त 16 वर समीक्ष करायला येतील आहे.</p>
5- 1138 अमरा	अमरा	अमरा	मुसलमान मुस्लीम	संपूर्ण राज्यात	विशेष व्यवसाय	तहवी
तहवी	तहवी	तहवी	तहवी	तहवी	तहवी	तहवी
		<p>अमरा अमराची "तहवी" ही तहवी अमरा उपजमात संपन्न आहे. अमरा अमरात "तहवी: तहवी, वल्ली" इत्या उपजमात आहेत. ही अमरात पुळे, अमरात लिहण्यात विशेषत.</p>	<p>मुसलमान मुस्लीम (विंगर तहवी)</p>			<p>तहवी अमराची अमरात इस्लाम धर्म स्वीकारलेला आहे. "मुस्लीम-तहवी" "मुस्लीम तहवी मिला" या नामाने ओळखले जातले. मुस्लीम धर्मीय अमरा लोक "तहवी मुस्लीम" अस्त्याचे संग्रह जनुसुचित अमरात</p>

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

पतिपुढमळ फल पांगल
 १२वी फलन रुहेत.
 १९७१ च्या जनगणनेत
 यांची लोकसंख्या ५३०००
 होती. ते वपकी/मिस्ली
 भाषा बोलतात. बेती
 आणि शेनमजुरी हा त्यांचा
 प्रमुख पेशा आहे. भिल्ल
 हाथपेकीव ही जमत
 मस्त्याने त्यांची संस्कृती
 भिल्ल संस्कृती आहे.
 शणभ भाषेतील तडवी
 हिंदू धर्मीय आहेत.

प्रमाणपत्रे मिळविले.
 मुस्लीम तडवी भिल्लाचा
 त्यांच्या शास्त्रे व्यतिरेक
 इतर मुस्लीमांशी बेती
 व्यवहार हात नाही.
 त्यांची संस्कृती भिल्ल आणि
 मुस्लीम संस्कृतीच्या
 मिश्रणाने बनलेली आहे.

६. १११ घनगर

१९७१ च्या जनगणनेत घनगर
 घनगर जमातीची
 लोकसंख्या दवतमळ
 मिल्ह्यात फक्त ९ होती.
 ते जमत मूळची मध्य
 प्रदेशातील आहे. या
 जमातीला घोट जमाती
 नाहीत. परंतु या
 जमातीत अनेक कुळे, गज
 Totemic clans)

महाराष्ट्र राज्यातील घनगर
 ही एक प्रमुख जमात आहे.
 अनेक जिल्ह्यांत ती मोठ्या
 संख्येने आढळते. या
 जमातीची महाराष्ट्रातील
 लोकसंख्या सुमारे २० ते
 ६५ लाख असावी. घनगर
 जातीचा सामाजिक दर्जा
 "कुमवी" जातीपेक्षा खोटा

घनगर जातीचा
 पंथसंगत व
 आजचा मुख्य
 पेशा शेळपा,
 मेढ्या व जनावने
 पालन, शेती आणि
 शेनमजुरी हा आहे.

"घनगर" ही आत इतर
 प्रांतासमर्पित क्रमांक ३२
 वर समविष्ट करण्यांत
 आली आहे. अनुसूचित
 जमातीच्या सवलतीचे फायदे
 मिळविण्यासाठी जातीच्या
 नामातील अक्षरात शोहर
 बदल करून सगदोपत्री
 घनगरचे घनवार असा

1	2	3	4	5	6	7
		<p>आहेत. त्यांची भाषा गोडी व छत्तीसगडी यांच्या समिश्रणाने बनली आहे. प्रवासाचा सामाजिक दर्जा मोड आणि क्वार जमती पेक्षा मालवा समजला जातो. या जमतीचा मुख्य तंटो हेतू गाव आहे. ते उत्तम शिकारी म्हणूनही ओळखले जाणत. धनुष्य हे त्यांचे शिकारीचे मुख्य आयुध. बांबू पसून ते चट्या, पाट्या, लेफ्या बनविण्याचा ते चंदा करतात.</p>		<p>जलाचा समजण्यात येत आहे. त्यांची भाषा गैरे, वेध, शक्तात यांत त्यांचे वैशिष्ट्य आढळते. घनगर जातीत अनेक पोट भासा आढळतात. त्यात आंधरे डोंग्रे, गढरी, इडे इस्कर, हुंटेकर, वनडे आटिक, कुरमात, लाडसे मनगर, बेगार, तेल्तंगी तेल्तंगी, खेकरी घनगर व-हाडे, घनगर इडे ग्रेडे, माहुरे इत्यादि च समावेश होतो. त्यांची वस्ती "घनगर वाडी किंवा घनगर वस्ती" या नावाने ओळखली जाते. त्यांच्यात गडे, जुबडे, भिरे, बोगडे, बोडके, जगाळप, अडिरे होळकर, वनसंडे, म्हस्के, साटीक इत्यादि</p>		<p>बदल करून जमतीची सोयी प्रमाणपत्रे मिळवून लागले आहेत. धनवा ही अनुसूचित जमात आहे. तर घनगर ही इतर मजदूरवर्गीयानीत जात आहे. त्यांच्यात सामाजिक, सांस्कृतिक वैशिष्ट्य संवर्धन नाहीत. त्या भिन्न आणि खलग अलग जमीन-जमाती आहेत.</p>

1	2	3	4	5	6	7
				<p>आडनामे आडकतल्ले. पेंडोबा हे सर्व धनगर जातीचे देवत. पेंडोबाची फर्ने धानई ही धनगर जातीची असल्याची वास्तविकता आहे.</p>		
7. 1179	<p>गणित गणित</p>	<p>"गणित, गणित" ही मिस्तांची एक शाखा. ही जगात पुढे जिद्दयत्नीत नवापूर, भाकी, भेंवुवार, जवळच्या, तळवेदा इत्यादि तागुन्यात व सातपुड्यातील फर्ने समात प्रमुखांनी बसली करते. पुढे जिद्दयत्नीत तागुन असा- या गुजरात राज्यातील कांही जिद्दयत्नीत गणित जगात आले. 1971 ह्या जगजगने प्रमाणे महाराष्ट्रात गणित जगाची लोकसेवा एक लाख बटुआमीस हजार</p>	गणित	<p>"गणित" ही लहान जगाजग व गलबनावर मासोमारी करारी, गलबने जगात चालविलेली फेर्या किनाऱ्या वरील जग आहे. गणित हा शब्द अनेक गुराव-द्वारे मळजे युद्ध नौका या शब्दावरून आला असला. युद्ध नौकावर काम करण-या लोकांची ही वेगळी जग बनली असली. काही लोक त्यांना फेर्या मळतो किंवा मरमारी मळता असेही म्हणतात. त्यांची</p>	<p>मासोमारी करणे, गलबने, लहान बोटी चालवणे इत्यादी, गणित जगाचे अनेक लोक मुंबईत बसले आलेले आहेत. मुंबईत रहणारे लोक नौका व इतर उद्योगधंदे करतात.</p>	<p>"गणित" ही जग "गणित, गणित" या अनुसंधान जगातील सामाजिक, सांस्कृतिक व जैविक दृष्ट्या भिन्न आहे. गणित जातीचा समावेश इतर मागास वर्गीय यादीत क्रमांक 201 वर करण्यात आलेला आहे.</p>

1	2	3	4	5	6	7
	<p>सठले होते. त्यापैकी एक लाख सठठशीस उभार शेजडे पसवे लोकसंख्या हेबळ धुळे जिल्ह्यांत होली. "गावीत, गावीत" यांची संस्कृती कितल संस्कृतीच आहे. ते "मिथोरी व माळवी" भाषा बोलतात. गावीत, गावीत जवळीत बळवी, बसवे, गावीत, मधवी, फडवी", क्यारि कुळ गण आहेत. त्यांच्यात "केंवर, कुंवर, उरुत, देसई, माळवी, बरकड, उदास, पधवी, गावीत, मधवी, पोंगडी, बोंयरी क्यारि आहेत. ते आदळतात. बेनी हा त्यांचा प्रमुख व्यवसाय आहे. शेडे लोक जंगलक्षम ही करतात.</p>	<p>बस्ती प्रमुख्याने मुंबई, संगुबुर्ब देवचवड, मालवण, वेगुल। रत्नागिरी कुडळ, राजपुर, सावंतवाडी। या जिल्ह्यांत व गोंया काश्कार, नॉर्थ कॅनर मध्योरी आदळते. महाराष्ट्रात त्यांची लोकसंख्या सुमारे 40-50 हजारपर्यंत असवी. त्यांच्यात गावीत, बाव, फेले, वेले, मित्त, मधना, भादमळ, कडु, मेवर, कोवण, सेंडे, तारी हिरनाक क्यारि कुळे आदळतात. त्यांच्यात सारंग, संदेल, पेडणेकर, कोवरेकर, जुवेकर, गांवकर, कोरडे, कंडळी, पोढकर, म्हाणकर, कुबल, मोरवे, आडकर, कदकामकर क्यारि</p>				

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

वाङ्मयें असतात. वरी
वाङ्मये मंडारी समाजतही
अस्तित्त. ते हिंदू
देवदेवतांची पूजा करतात.
श्री.केवदेवी, दिवादेवी,
श्री.वमेश्वर ही गावीत
जतीची वाच्य देवते
आहेत. त्यांच्या गावांत
वडनाथ, वेतळ, भूमिज,
खळनाथ, कळकळयटवी
यांची देवस्थाने आहेत.
एतथवा पुरुष जीवाकडेही
ऋतार्कः यांचे पण
गावीत जतीच वेतळार
वाङ्मयाची समकृत प्रचलित
आहे. गावीत जत
मनवणी ऋतार्कः वोलते.

म. § 188 गोंड

घोला

'घोला' ही गोंड जमातीची
रचनामात आहे. त्याची
वेगळी लोकांच्या उपासना
नही. गोही संस्कृती

घोवी ऋतार्कः

ऋतार्कः ऋतार्कः

घोवी ही जत 'घोवी',
'जत', 'वटी' या नांवाने
वाङ्मयाची जत. जती
वेतळ्यात वाच वलुतेदगुत

घोवी जत,
कपडे घुलत

'घोवी ऋतार्कः, जत,
घोवी' ही जत इतर
मागासवर्गांच्या यादीत
कमांक 125 वर समाविष्ट
करण्यात आली आहे.

1	2	3	4	5	6	7
		हीन त्यांची संस्कृती आहे. त्यांची ज्ञाना नोंदीत आहे. गंड किंवा वज्रगंडा पेक्षा त्यांचा सामाजिक दर्जा कमी नेसला जाई.		त्यांसाठी समस्त ज्ञानेना आहे. त्यांचा पांफरात न्यवसाय लोकंवे आहे. पुण्याचा आहे. गडाराभ्युदय या जातीची लोकसंख्या सुमारे ३ लाख असली.		"गोवा" या गोड जमातीच्या उपशास्त्राच्या नवागी गोवी या जातीचे केवळ नमस्कारु श्य दाखवून 'गोवी, परीट' ही ज्ञात "गोवा" नावाने अनुसूचित जमातीचे दाखले मिळवून संवत्सरीचा पयदा वेतात. सामाजिक व धार्मिक प्रदा ते शक्तत. हिंदू देवदेवतांची पूजा करतात. हिंदूंचे सल समारंभ आणि वालिरेतीचे ते पत्तन कस्तात.

१. § १८३ गोड
गोवारी

गोड जमातीची ही एक
तज्ञान उपजस्त आहे.
या उपजमातीची वेगळी
लोकसंख्या वितेती नाही.
गोड लोकसंख्येनच त्यांचा
समावेश आहे. ही
उपजमात गडविरेली

गोवारी गवारी,
गायगोवारी,
दुधगोवारी

गोवारी, गवारी जातीची
लोकसंख्या २ लाख
असली. ही ज्ञात
खमुल्याने नामपुर,
अमरपती, वर्षी
यवतमळ, भंडारा,
चंद्रपूर, गडविरेली

शेती, गायीगुरे
पालन, दूध
उत्पादन आणि
शेतमजुरी हे
त्यांचे प्रमुख धंदे
आहेत.

गोवारी आणि विरेली तद्सम
जातीचा गोड जमातीची
कोमताही सामाजिक संबंध
नाही. त्यांच्यात
सांस्कृतिक, धार्मिक,
भाषिक, वैवाहिक संबंध
नाहीत. गोड गोवारी

1	2	3	4	5	6	7
	<p>मिहयतील कुरखेडा गनुक्यांत मळखरे. गोड रमाती पैकी जन्मारे धालन रुप्या-या गेहाना रुपानिक होय "गोड गोवारी" गणनात. 1901 मध्ये पंढरपूर जिल्ह्यांत त्यांची गोकराख्या 3080 पळटे गेली. त्यांची मूळ जन्मत गोडच अस्त्याने त्याची भाषा स्वाभाविक चालिरिती, रुखी, परंपरा आणि पारंपरिक वस्तुती गोडी आहे. त्यांचे रंग, फुळे आणि रंग पुनवेवता, वडनंवे इतर गोडा प्रमाणेच आहेत.</p>		<p>मिहयतील त्रिमुसेली आहे. "कृष्ण, रांगा, जमुना" ही या जमातीची अराध्य देवते गणली जातल. "कडेकडेवान" हा त्यांचा प्रमुख देव. त्यांच्यात पाल पंचायत आहे. किच्या प्रमुबला "बेड्या" यसे प्रपनात. पसरु कुशात ते लग्न करत नाहीत. त्यांच्यात लोहार, अंबाडारे, कोखरिया, एबत, गालेना, ठाकरे, सोनवने, वाघाडे, मेळमशी इत्यादि फुळे आढळतात.</p>		<p>गाईचे दूध काढत नाहीत. धवत जन्मवंचे पालन करतात. या पाल गोवारी लोक गाईचे दूध उत्पादन करतात. "गोवारी" शब्दातील नामसादृश्याचा फायदा घेऊन "गोवारी, राखरी" जातीचे लोक अनुसूचित जमातीच्या सवसतीसाठी "गोड गोवारी" जमातीची प्रमाणपत्रे मिळवितात.</p>	
10. [18] मना	<p>"माना" ही गोड अनुसूचित जमातीची उपभासा आहे. 1971 च्या जनगणनेत मनाची लोकसंख्या येथे</p>	<p>माना, मानी, माने (कुलुबी) वहवाईक माना, साव माना, लौजिय माना</p>	<p>"माना" ही शेती प्रधान धर्तन जात आहे. 5/6 शतकांचा तिला इतिहास आहे. ही जात बंदूत, गडबिनेनी, शेंडारा</p>	<p>पंदा गेती व शेत मजुरी, पूर्वीचे फळी ते पिकांचे संरक्षण कले, ग्राम संरक्षण कले ही कामे करत असत.</p>	<p>"माना" जातीचे लोक गोड संतर्गत माना अस्त्याचे दाखून अनुसूचित जमातीची प्रमाणपत्रे मिळवतात. "गोड- माना" व "माना" हे</p>	

1	2	3	4	5	6	7
		<p>दसविप्यां अलेती नाडी. ती गोड जयतीच्या अंतर्गत समविष्ट आहे. इल्ली गंधयना अतःस फक्त 'गोड' म्हणून वेळत. त्यांची भाषा, संस्कृती, कुल, गण, सगा, देवदेवते गोडाचीच आहेत. महादेव दुरादेव, माता ही त्याची वैवते आहेत. 'गोडमाना' जमातीची भाषा गोडी आहे. गोंड- राना उपनमतीतील गाड्यांचे सिडाम, गोडाम, वसहाम, अग्राम, गडगवी, इलाही या सारखी आहेत. त्यांच्या अयेक सगळी मध्ये पेरिनगळी कुलनाये वसताना.</p>		<p>• विहयात प्रमुखाचे खाणे. विवर्भातीत अन्य विहयातही ती अडकते. गोडाचे राज्य रेषापूर्वी माना लोकंभी रोम शतके राज्य केले. सुरजगड मधील माषिक बह पडली भगांत त्यांची राज्ये होती. पुढे गोड राजांनी त्यांचा वामव वेळ्यानंतर अनेक माना लोक गोड राज्या सैन्यात दाखल झाले. माना राजांची 'मराठ्या देवी' ही कुलदेवता होती. 'माना' जमातीला 'मानो, माने' ही समानार्थी नावे आहेत. त्यांच्यात 'बडकई माना व बड माना' हे दोन मुख्य वेद आहेत. त्यांच्यातील कांही लोक सैनिकी परंपरेमुळे स्वतःला 'सपिय माना' तर कांही शेती परंपरेमुळे</p>		

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

'कुम्भी शान्त' म्हणून
 घेतले. माना जमीन
 गोत्र नाहीत. प्रसिद्ध
 माहिती नुसार त्या जमीन
 मुरारे 72 भूखंडे
 असतील. त्यात बुधरे,
 रेस्फुरे, गजवे, हडमळ,
 रणिवे, गारेवर,
 घेंडमारे, शिरणे,
 सासाकडे, नन्वारे,
 नगनवरे, इत्यादींचा
 उल्लेख करत येईल. या
 जमीन शिरणे आणि
 हडमळ या कुळांना अधिक
 पाल आहे. प्रत्येक
 कुळाची प्रतिक दैवते
 वेगवेगळी असतात.
 भगवत देवी, गारावण
 देव, होंगादेवी, ही त्यांची
 दैवते आहेत. माना
 पदाध्यायीच्या प्रमुखांना
 'वेडे' असे म्हणतात.

1	2	3	4	5	6	7
				मानर जतीची लोकसंख्या 1169 सली चंडपूर जिल्ह्याच्या सेटलमेंट रिपोर्ट मध्ये 29175 पर्यंत दाखविण्यात आली होती. विदर्भात आज त्याची लोकसंख्या 3 ते 4 लाख आपली. माना जात महती भाषिक आहे.		
11. १.४१ मन्नेवार	"मन्नेवार" ही गोंड जमातीची छोटी उपजमात आहे. या उपजमातीची बेगळी लोकसंख्या टप्पेबद्ध नाही. काही भागात गोहाना मन्नेवार गोंड किंवा मन्नेवार या नावाने लोकसंख्या जाते.	मुन्नुखार, मुन्नुखाम्, नेतगु, कोखार	"मुन्नुखार, मुन्नुर कपू, नेतगु कोखार" ह्या जती मुख्य अक्ष प्रवेशातील आहेत. अनेक वर्षांपूर्वी उद्योगधंद्याच्या निमित्ताने त्या स्थलांतरीत होवून महाराष्ट्राच्या सीमा क्षेत्रात येवून त्यांचे साम्राज्य आहेत. मुन्नुखाम् हे उत्तम शेतकरी आहेत. त्यांची	गवडी कप, बांधकाम, शेत मजुरी, बेती हे त्यांचे प्रमुख धंदे आहेत.	महाराष्ट्रात येवून त्यांचे जमाते "नेतगु कोखार मुन्नुखार, मुन्नुर कपू" या शेती . प्रमाण जती नामसद्ध त्यांचा पसरदा घेत आहेत व गोंड किंवा गोंड मन्नेवार असल्याचे दाखवून जमातीची प्रमाणपत्रे घेत आहेत.	

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

मनुष्याचा तेलगु आहे.
 अनेक वर्षे राजराष्ट्रात
 धार्मिक तात्काळी ते
 मराठी भाषा बोलतात.
 महाराष्ट्रात त्यांची
 लोकसंख्या सुमारे १०
 हजार ते १ लाखपर्यंत
 असली. ते हिंदू धर्माच्या
 चालीरीती पाळतात. हिंदू
 देव देवतांची पुजा करतात.
 गोड किंवा गोड मन्नेवा
 पांढ्याची त्यांचा सामाजिक
 संबंध नाही.

१२. १११ गोड
 नगराची
 किंवा
 नगराची

गोड-नगराची ही गोड
 पयातीची श्रेयेशी उपशास
 आहे. तिची लोकसंख्या
 वोग्नी वसविण्यात आलेली
 नाही. गोड लोकसंख्येतच
 त्यांचा समावेश करण्यात
 आलेला आहे या गोड
 उपासनेची बस्ती मध्य
 प्रदेशात हिंदवाडा,

११ नगराची
 किंवा
 नगराची
 ११ हिंदू जात
 २१ नगराची
 ३१ मुस्लीम
 नगराची

हिंदू व मुस्लीम राज्या
 पदवी राज दरबारात
 राजवाड्यासुद्धे व किर्त्याच्या
 श्रेयेशदा राजासुद्धे नगरा
 राजविषयासुद्धी जे लोक
 टोकण्यात येत त्यांना
 "नगराची" असे म्हणत.
 यंयामरुन या लोकसुद्धी पुढे
 ही स्वतंत्र जस्त झालेली

धार्मिक कार्यत
 खेल, सनई,
 डक, नगरा
 राजविषये व येत
 मगुरी करे.

हिंदू जमीने "नगराची
 किंवा नगराची लोक "गोड
 नगराची" या जमातीची
 प्रमाणपत्रे मिळविलेली.
 वास्तविक गोड नगराची ही
 उपजसत मूळची गोड
 आहे. त्यांची संस्कृति
 आणि सामाजिक जीवन
 गोडी आहे. हिंदू

1	2	3	4	5	6	7
		सिखोने, बालाघाट, मंदला, दुर्ग हय किहवामध्ये तर महाराष्ट्रात गंगार आणि गडचिरोली जिल्ह्यात असली. नागची हे गोंड रुनावे करी निस्संशय, रुजवडयार मुख्य प्रशासनात नगरात वाजविण्याचे काम करत सुसत. त्यांच्या हया प्रसंगिक राजदरबारी व्यवसायाकडे सही गोंडांना गोंड-नागची असे महाराष्ट्रात प्रगत पाहिलेला आहे. त्यांना "बेती गोंड" किंवा "बैरक्या गोंड" असेही म्हणतात. त्यांची अडमने गोंडा प्रमाणेच आहेत. नगरात तर वगैरे वाजविण्याचे काम आज मग पडले आहे.		असली. हिंदू राज्या पुढी "हिंदू नगरी" व मुस्लीम राज्यात पदरी मुस्लीम नगरी व कामगारी असत. गोंड राज्यात पदरी गोंड नगरी असत. तर नागची व गोंड राज्यात गोंडनागचीही सामाजिक, धार्मिक व सांस्कृतिक संबंध नव्हता. हिंदू-मुस्लीम नागची व नागालेखा उपयोग उत्पन्न, लानकरी व सगळ्यांमधील वगैरे वाजविण्यासाठी वेला जवळ. हिंदू नगरी जवळी व जवळी महाराष्ट्रात विशेषतः निवर्तिल गंगार व चंद्रपूर जिल्ह्यात जायते.		नगराची किंवा नगरी ही स्वतंत्र हिंदू जात आहे. निघ गोंड नागचीही सामाजिक, सांस्कृतिक संबंध नाही.

1	2	3	4	5	6	7
		त्यामुळे हे लोक बेती आणि बेत घडली करतात. ते गोड देवदेवतांची पूजा करतात. "सत" वृत्ताची ने लोड करत नाहीत. गोडी आणि हिंदी मिश्रित भाषा ते बोलतात.				
13. § 18. नागवंशी	नागवंशी ही गोडाची इपशासा आहे. त्याची जतन लोकलोक्या उपलब्ध नाही. गोड जमनीत त्यांचा समवेत वाढताना जला आहे. बेतघडली, बेती व जंगलपत्रात हा त्यांचा व्यवसाय आहे. त्यांच्या "बेसार, मो-डा त्रियान, पळान, मांशी इत्यादी उपगट आहेत. त्यांची भाषा गोडी आणि हिंदी मिश्रित आहे.	नागवंशी § छत्रिय § नागवंशी § ठाकूर § नागवंशी § आडनावाचे लोक §	नागवंशी § छत्रिय § नागवंशी § ठाकूर § ज्या जमून जमीन आहेत. गोड नागवंशी उपजमनीची त्यांचा सामाजिक, सांस्कृतिक संबंध नाही. मध्य भारतातून नागवंशी छत्रिय आणि नागवंशी जमून स्थलांतरित झाले आहेत. त्यांची भाषा हिंदी आहे. ते हिंदूंच्या सर्व ग्रंथांचे आणि परंपरांचे ते पालन करतात. हिंदू देवदेवतांची पूजा करतात.	विविध व्यवसाय	"नागवंशी" § छत्रिय §, नागवंशी § ठाकूर § आणि नागवंशी § राजपूत § स्वतःला गोड नागवंशी महोपासनात. नागवंशी आडनावाचे लोकही आडनावाचीच जात घेते करून गोड नागवंशी जमनीची प्रमाणपत्रे मिळवीतात. गोड नागवंशी जमनीची त्यांचा कोणताच संबंध नाही.	

1	2	3	4	5	6	7
14- § 18१ ओसा	"ओसा" ही गोडांची उपहासा. त्यांची लोकसंख्या नगण्य आहे. ती गोडांप्रमाणे समीक्षित करण्यात आलेली आहे.	ओसा (ब्रम्हण / मास्वाडी) ओसा हे अहमदाबाद लोक.	ओसा (ब्रम्हण, ओसा / मास्वाडी) मुळचे महाराष्ट्रातील नाहींत. ते राजस्थान, गुजरात आणि उत्तर हिंदूस्थानातून आलेले आहेत.	विविध व्यवसाय	मिथली किंवा लिहून ब्रम्हण यांनाही "ओसा" म्हणतात. गुजरात प्रदेशात महाराष्ट्रात येऊन त्यांचे झालेले ओसा ब्रम्हण, ओसा मास्वाडी व ओसा अहमदाबाद लोक "गोड ओसा" नावाचा प्रयोग घेत आहेत.	
15- § 18१ राज	"राज" ही एक गोडांची उपहासा आहे. त्याची भाषा, संस्कृत गोडी आहे. गोड लोकसंख्येत त्यांचा समावेश करण्यात आलेला आहे.	राज (गवंडी) गवंडी काम करणारी प्रटकी जात.	ही जात तेलगु भाषिक प्रदेशातून खतखोटे झालेली आहे. रुग्णात सर्व ठिकाणी विविधतः विवर्ण, महडवाडयात सीमांतगावच्या जिल्ह्यात यांचे वास्तव्य आढळते.	गवंडी काम	तेलगु भाषिक प्रदेशात गवंडींना "राज" म्हणतात. खालोखाल झालेल्या व महाराष्ट्रात येऊन राहिलेले राज (गवंडी) स्वतःला "राजगोड" किंवा गोडा अंतर्गत राज उपहासाचे म्हणतात.	

1	2	3	4	5	6	7
16.	[19] हलवा हलवी	"हलवा, हलवी" ही अनुसूचित अमल हेतुसंपन्न उत्प्रेषणापूर्वी गडविजेती सिधेवा [चंद्रपूर], कोल्हाट [वसमतो] व कोल्हाट, वणी, यवतमळ [उवतमळ] इत्या सामुहिकमध्ये अनुसूचित महान गल्ली गेली होती. 1971 च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्रातील त्यांची संख्या 7205 होती. या जमतीची वस्ती प्रमुखाने चंद्रपूर, गडविजेती, महारा इत्यादी जिल्ह्यांच्या काही नातुव्यात खोल्या संख्येने आढळून येते. हलवा ही जमत मुळावी मध्य प्रदेशातील आहे. त्यांच्या पैकी काही हलवांनी जमीनसगळ आणि बस्तार वागानून शालांतर केले.	कोष्टी	"कोष्टी" ही विष्णुकाम किंवा बुनाई काम करणारी जात आहे. महाराष्ट्रात सर्वत्र परंतु प्रामुख्याने नागपूर, महारा, चंद्रपूर जिल्ह्यात व मुख्यत्वे करून नागपूर राज्यत मोठ्या प्रमाणावर आढळते. कोष्टी जातीच्या अंतरगत 12 1/2 कर्मी आहेत. त्यात खडे कोष्टी, लाड कोष्टी, गळेवाल, देशकर पद्मलुटी, देशंग, कुचबडे, कुशीनाले, मगठा कोष्टी इत्यादी घटकजातींचा समावेश आहे. त्या मुख्यत्वे विष्णुकामाचा वंदा करतात. कोष्टी जातीचा मूळ पुरुष जीवा कोष्टी मानण्यात येतो. कोष्टी जातीचे लोक हिंदू देवदेवतांची पूजा करतात.	विष्णुकाम बुनाई गोती व खेत मजुरी	कोष्टी [विष्णुकाम] जातीचे लोक स्वतःला "हलवा" हलवी म्हणवून घेतात. वास्तवतः हलवा, हलवी अनुसूचित जातीच्या त्यांचे सामाजिक, सांस्कृतिक किंवा वैयक्तिक संबंध नाहीत. ते दोन वेगवेगळे विन्न गट आहेत.

1	2	3	4	5	6	7
		<p>"शिकीरी गोडप" हे त्यांच्या संस्कृतीचे वैशिष्ट्य आहे. त्यांच्या परंपरागत रंगभूषण सुसजातीचा कुररा असतो. हा परंपरागत असतो. तो सर्व मुल्ल्यांचा प्रमुख "परधान" भागी असतो. प्रगत गणितीय नुसार त्यांच्यात झमे, झलोने, झमते, रीती, रीतार, झनकर, नारीक, झपमारे, बेळनरे ह्यादी कुमारे १०४ कठनंवे आढळून येतात. त्याच नमस्तीत विषकाम किंवा कुनई कर निमिष शनते जते. घेऊन तयार वली ह्या त्यांचा परंपरागत रंग. हल्ली ते शेती शिपि क्षेत्रमनुषी करतात. त्यांच्यात अनेक वैशिष्ट्यपूर्ण रंग, वैषम्येयता व रंगविषी अति परंपरा अद्वयतात.</p>	<p>विभागाला आढळून येतात. हे लोक कधी दिवसपूर्वी इतरां कोणत्या मजदूर रेत. नद्यापि जता मजदूर 'हताय' म्हणूनच येवू लागले आहेत.</p>			

1	2	3	4	5	6	7
17. [22] क्वर कौर छत्री	"क्वर" ही अनुसूचित जमात हिंदुमातील चंद्रपूर, गडचिरोली, अमरावती श्रवादी जिल्ह्यात मुख्यतः आढळते. 1971 व्या जनगणनेत त्यांची लोकसंख्या 2877 होती. ही जमात मुळची छत्तीसगड, भिलासपूर, रायपूर, सरगुज आणि छेव नगपूर भागातील आहे. मध्यप्रदेशांत त्यांची लोकसंख्या सुमारे 4 ते 5 लाख फाटी असूवी. "क्वर, कौर, बेला, राठीया, तनवर, छट्टी इत्यादी त्या तत्सम उपजमाती आहेत. ते प्रमुष्माने गोंदी मिश्रित छत्तीसगडी हिरी बोलतात. त्यांच्यात बौद्धिक कलारे बनेक उफाट आहेत. त्यांपैकी "धंटी, बेला आणि	1. कौर, कौर आडनामाचे लोक. 2. मारु छत्री मेरु छत्री मेरु / धंटी. 3. सानी, चवी 4. मेरुतु / धंटी.	1. "कौर" ही जल क्वर अनुसूचित जमातीकून वेगळी आहे. कौर लोक पंचम, कवरगीर मध्ये वसवण आहेत. इंडी भाषातील कौर श्रेवकरी आहेत. सर्व हिंदू जातीस "कौर" हे आह्वान सर्वत्र आढळते. त्यात सहस्य असलेल्या त्या सर्व हिंदू जातीचा "क्वर, कौर" अनुसूचित जमातीशी सामाजिक, सांस्कृतिक संबंध नाहीत. 2. मध्य भारतात दख्खन्या किंवा शिंप्यच्या पक्ष हासलेला "मेरु किंवा मेरु छत्री" म्हणतात. तेवणु भाषिक प्रदेशातही मेरु, मेरुतु व मारु नावाची जल आहे. यांचा क्वर जमातीच्या छत्री या तत्सम जमातीशी संबंध	1. छेती व इतर शिंप्य 2. शिंपी वाम दर्जे कम 3. सावकारी व्यापार	मध्य भारतातील शिंपी किंवा धंटी जातीचे काही लोकांना मेरु, मेरु किंवा मारु छत्री म्हणतात. तेवणु त्यांच्यातील "मेरु छत्री" शब्दात "छत्री" ह्यातील असलेला आणि उच्चार संप्रदायाचा फरकही वेबून "क्वर" छत्री किंवा छत्री" अनुसूचित जमातीची प्रमाणपत्रे मिळवते. मेरु छत्री नसल्या तेंवटनाही त्यांनी स्थापन केल्या आहेत. "छत्री" अशी अनुसूचित जमात नाही.	

1

2

3

4

5

6

7

रौतिया" हुकरे पळतल.
त्यामुळे त्यांचा सामाजिक
दर्ज कालात समजण्यात
येतो. त्यांच्या वस्तीला
"तेला" म्हणतात. फार
लोक इती अति रेतमगुरी
कातात. ही जमात सुप
कमळ आहे. त्यांच्याला
मैमिची पेसाही अडकून
येतो. मग कुलमची
फदती त्यांच्यात रुढ आहे.
त्याला "सूक" म्हणतात.
"गुमलत" आणि "घर
जिज्जन" ह्या प्रथा
त्यांच्यात रुढ आहेत.
स्त्रिया अगार मोडून
घेतात.

नाही. सतु हे लोक
नामसाद स्यास्य कयदा
पेवून अनुसूचित जमातीची
प्रमाणपत्रे मिळवितात.
मगपूर, मसहरी
विभागातील शिंपी जातीची
"येरु छत्री" हास्या व
त्यांच्या द्वार वाशा "फार
छत्री" अनुसूचित जमातीची
प्रमाणपत्रे मिळवितात.
उडे उत्तर हिंदुस्थानातून
स्थलांतर करून आलेली व
व्यापार आणि लेनदेन
करणाऱ्या "बत्री" जमात
सवलतीसाठी स्वतःला
"छत्री" म्हणविते. तसेच
"चतरे" विला "बत्री" ही
जमात देखील सवलतीसाठी
अगारत फौजदार करून
"कय" अंतर्गत "छत्री"
म्हणविते.

1	2	3	4	5	6	7
18. 4233	सैखार	1971 च्या जनगणनेत 'सैखार' अनुसूचित जमातीची लोकसंख्या उदात्तपूज्य ज्ञानमालेची नाही. 1961 च्या जनगणनेत त्याची लोकसंख्या चंद्रपुर, गडचिरोली, यशवंतपुर आणि अमरावती जिल्ह्यांत एकूण 413 होती. ही जमात मुळीच शिंदे व ओरिसा आणि मध्य प्रदेशात आहे. थोडे जमातीचे एक घेऊन जमात म्हणूनही या जमातीचा उल्लेख केला जातो. 'सैखार' यांना त्यांच्यामध्ये सोनिया असेही म्हटले जाते. पूर्वी ही जमात सैखार यांच्यापासून काय बनलेल्या व्यक्तींच्या कालावधीत त्यांचे 'सैखार' म्हणूनही विलीन झाले.	सैखार	कुपरी ही जमात मद्रासमध्ये सर्वत्र आढळते. सैखार जमातीचे 'कुपरी' या त्यांचा मुख्य व्यवसाय आहे. त्यांच्यामध्ये अनेक लोक जमीन धारक असून उत्तम शेतकरी आहेत. कुपरी जमात तीन मुख्य घेऊन आढळतात. त्यांत कोरणातील आणि पाटणातील मराठी कुपरी, गुजराती भाषिक प्रदेशातून आलेले व मराठी भाषिक झालेले थोडे कुपरी व-हाड आणि विदर्भातील कुपरी, व-हाड आणि विदर्भातील कुपरी. व-हाड आणि विदर्भातील कुपरींच्यात मानव कुपरी, इडे कुपरी, सैखार कुपरी, पानोरे कुपरी, सिंदूर कुपरी, छंद बाळगतील मछळ कुपरी, निमड	सैखार	व-हाड आणि विदर्भातील 'सैखार' सैखार या अनुसूचित जमातीचे असल्याचे दाखविले. सैखार जमातीची त्यांचे सांघातिक, सांस्कृतिक, वंशीय संबंध नाहीत. सैखार अनुसूचित जमातीतील सैखार या जमातीतील सध्यांच्या 'सैखार' पणत्या सैखार व 'सैखार' अनुसूचित जमातीची प्रामाण्ये मिळविले.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

हे नमं पडले असले. या
जगतीव "भोग्या, मद्यां,
सवत आणि भांगी" या चार
पेट शक्ती आहेत.
त्याच्या "धन, मन,
विता, वेदी, वेदी"
इत्यादि कुठे आहेत. त्या
त्या कुठेच लोक वंश विन्हा
असलेल्या प्रण्यांची किंवा
शाखांची पूजा करतात.
"शांगड, चवत,
महाप्रसेद, पर्वक, जुदारे,
मिंमते रुपादि शब्दनाम
त्यांच्यात अद्वैत येतात.
हेती आणि शेतमजुरी
करतात. हिंदी आणि
कटगी भाषा बोलतात.
त्यांच्या सामाजिक, धार्मिक
आणि श्रमविधी विषयक
प्रण स्तर अनुसूचित
जगतीप्रमाणे मिन्न आणि
परंपरीक पद्धतीच्या आहेत.

कडील गुजर कुवरी,
करवा कुवरी इत्यादींचा
उल्लेख करता येईल. य-
हात आणि श्रमविधी
कुवरींची संख्या 25 ते
30 लाखाने अधिक
असली. काही कुवरीना
देशमुखी आणि श्रमविधी
देखी.

1	2	3	4	5	6	7
19. § 24. सारिया	<p>सरीया अनुसूचित जयतीची लोकसंख्या 1971 च्या जनगणनेप्रमाणे मुख्यतः चंद्रपुर, गडचिरोली आणि कसतमाळ जिल्ह्यात पक्क 3827 होती. कोलारियन वंशस्थी मुंडा गटस्थित "सारिया" ही अत्यंत मागासलेली जमात आहे. ही जमात मुख्यतः मध्य प्रदेश आणि ओरिसा राज्यात आहे. त्यांच्यात 'पडाही, सारिया, दुप सरीया आणि देतकी सारिया' इत्येति पेट नावा आहेत. त्याशिवाय मुंडा सारिया, जंजन सारिया हेति मेव त्यांच्यात आहेत. त्यांचा मुख्य वंश वंशेति म्हणि जेत मजुरी आहे.</p>	<p>1. साया, सारवी 2. सेरे कुमवी</p>	<p>"साया, सारवी" ही मद्रेशभारतच व्यवस्थ कलाई समुद्र किनार पट्टीवरील जाल आहे. त्यांची वस्ती मोवा, कलवार मजुरी गुजरात किनारपट्टीपर्यंत जाळते. त्यांच्या पैकी काहीना का पटील अशी मानावी पदवी आहे. हे लोक मगवे, छोडबा, छोटय नका यथेय साजयुपाने विंशतः सा-या कण्यात मानेमरी करतत. प्रचलित मीठेति नुसार शिंपुदूर्ग, रुनागिरी सयगड किनार्यांत त्यांची लोकसंख्या सुमारे 20 हजार असली. त्यांच्यात प्रामुख्याने 'कटनाक, मायनाक, कोतपांड, मुखे, डावसुरे, ताकडे,</p>	<p>मासेमारी आणि माने मिळी कलो, माने सारिये</p>	<p>"साया, सारवी व सेरे कुमवी जन्तीचे लोक "सारिया" अनुसूचित जयतीची नम सधार्प दाववून जतीची प्रमाणपत्रे मिळीतत.</p>	

[illegible]

1	2	3	4	5	6	7
20. 11255 कोकणी	कोकणी, कुसमा	"कोकणा" जमतीची "कोकणी, कुसमा" ची समानाधीन नावे आहेत. कोकणा ची महाराष्ट्रातील एक अनुसूचित जमात असून सन 1971 च्या जनगणनेत तिची एकूण लोकसंख्या 2 लाख 64 हजार होती. ही जमात प्रमुखत्वाने ठले, नासिक, शुळे फिराडहन पसरलेली आहे. कोकणा जमतीला घोट जमतीही म्हणतात. त्यांच्यात बहिर्निवास करणाची कुळे मात्र अनेक आहेत. ऋगुल, मोये, अवारि, चोम, गामीत, हंवाशी, गळखी, गायक्यड, मडाले, हडगत, ठाळगे, मांगुई, प्यार, सुई इत्यादि. पूर्वी कोकणा जमतीची कोकणी	कोकणी ॥ मुस्लीम ॥ कोकणी ॥ कोकणवासी ॥ कोकणी ॥ कोकणी धार्मिक:	कोकणीत राहणा-या लोकनांना "कोकणी" या नावाने ओळखले जाते. कोकणात राहणारे लोकही स्वतःला "कोकणी" म्हणवून घेतात. गोंयात आणि आरवार मध्ये राहणारे लोक "कोकणी भाषा" बोलतात. त्यांना भाषेवरून "कोकणी" म्हणून ओळखले जाते. कोकणीत राहणारे मुखलमान स्वतःला कोकणी किंवा कोकणा मुस्लमान म्हणवून घेतात. प्रदेश आणि शारीरिक भाषेवरून कोकणात राहणा- या कोकणवासी जती घर्मरित्या लोकांना सामान्यपूर्ण मानाने कोकणी ओळखले जाते.	विविध उपसारा	कोकणी भाषा बोलणारे लोक व कोकणात राहणारे कोकणी मुखलमान "कोकणा, कोकणी अनुसूचित जमतीची प्रमाणपत्रे मिळविलेले. प्रदेश कोकण व भाषा कोकणी यांचा कोकणा अनुसूचित जमतीची संबंध नाही.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

घेली होते. त्या बेसीत
 मळठी, गुजगरी, कारली
 आणि अहिस्वी शायचे
 मिश्रण होते. परंतु इल्ली
 ते मळठी बोलताने.
 कोकणा जमनीचे लोक
 कमसागी, होगर, देव
 भेली, गांवदेव, असुर
 वीर, सुमरी, दिव्या
 वाण्या इत्यादि देवतांची
 पूजा करतात. बाध वारस
 आणि मित्रो अमावस्या ते
 त्याचे प्रमुख रान. पडव
 फेज, फेजी, दिवाळी,
 वसंत इत्यादि हिंदू रान ते
 साजरे करतात. कोकणा
 जमनीचे "महालक्ष्मी
 देशमुख, पाटील
 कार्तिकी", अशी व्यवस्था
 होती. ही व्यवस्था आता
 लोप पावते आहे. कोकणा
 लोक कष्टकृ असून उत्तम
 शेतकरी म्हणून प्रसिद्ध
 आहेत.

1	2	3	4	5	6	7
21. § 276	कोलाप मन्नेर- वास्तु	कोलाप ही महाराष्ट्रातील एक अनुसूचित जमान आहे. मन्नेरवास्तु हे कोलापाचे कसब नगर हो जमत इकीडीयक गावकी असून प्रमुख्याने गोंडवन विभागात आढळते. सन 1971 च्या जनगणनेत कोलापची लोकसंख्या 56061 होती ही जमत प्रमुख्याने यवतमळ, नरह, चंद्रपूर मिळव्यात तेलगु भाषिक सीमेलगत आढळते. कोलापी लोक कोलापी भाषा बोलवत. त्यांच्या बोलीत अनेक लामिक शब्द आढळवत. कोलापी बोलत कोलाप स्वतःचा "कोलापार" म्हणत. परंतु तीडी बोलीत त्यांना "पुजरी किंवा भूमक" असे तेलगु भाषेत	18 मुनुर तेलगु मुनुर 28 मुन्नुखार तेलगु - मुन्नुखार 38 मुन्नुर कसूर कसेवार, मुन्नुखार 48 तेलगु- भुलमळी	"तेलगु मुन्नुखार मुन्नुकपू" हा समाज निरुनरुकय मागास / किडयंत व "मुनुर तेलगु मुनुर, मुन्नुखार, तुलगु मुन्नुखार, मुन्नुकपू. कोलाप, मुन्नुखार, तेलगु फुलमळी" इत्यादि नावाने ओळखता जातो. या जातीचे लोक मूळचे तेतंगणातून आले असून त्यांची मातृभाषा तेलगू आहे. सही लोक 100-150 वर्षांपूर्वी महाराष्ट्रात येवून स्थाईक झाले. ते मरठी चांगले बोलू	शेती, नोकरी, ठेकेदारी, गवंडी काम ठपापार व अन्य उद्योगधंदे	कॅलम नं. 5 नव्ये व वित्तलेच्या जाती "कोलाप, अनुसूचित जमतीच्या "मन्नेरवास्तु" तत्सम नावाने अनुसूचित जमतीचे नासने मिळवितान "कोलाप मन्नेरवास्तु अनुसूचित जमतीची या तेलगु भाषिक जाती / घोट जातीचा सामाजिक, सांस्कृतिक व वारिषिक संबंध नाहीत.
				"तेलगु मुन्नुखार, मुनुर कसूर कसेवार" ही तेलुगुभाषीतील शेती प्रमान जात आहे. कसेवार जातीत काही गट शतर		

1

2

3

4

5

6

7

मन्ने । पळवने । आले
मन्नेतु । अनेक वडने ।
असे म्हणतात. त्याचा
अर्थ होऊन
"मन्नेरेकालु" असं
कडप्रयोग रुढ झाला
आहे. कोनामळ्या
मोरेकाल "नईक"
म्हणतात. कोनामारी
वस्ती मुळ गावासून
4/5 मैल दूर असते.
त्या वस्तीला "कोनामळेड"
म्हणतात. कोनामांत
कोणतीही उपजमात नाही.
गोडा ग्रामात त्यांच्यात
बीबिवाह करतात
निरीनळी कुळे आहेत.
त्यांची वरीक कुळामळे
गोड कुळा सारवी आहेत.
त्यांच्यात "बासेवे
पारदेवे, हाहादेवे व
सातदेवे" सगळे आहेत.

व्यवसायाची वस्तुतः
चंद्रपूर जिल्ह्यातील कसेवार
गंवड्यावे काम करतात.
तेलगु मुनुर, तेलगु
मुनुस्वार जमीचे खोदो लोक
निष्ठाळ जमि लंपण
राजदत्त सधन बहेवर
तम्भरुचे कामे कल्यासली
जमि सधनतील नोकरी
पंचरुख निमित्ताने
महाराष्ट्राच्या सीमा भागांत
विशेषतः बहरी भागात
येऊन खाईक झाले.
महाराष्ट्रात त्यांची वस्ती
मोलापूर, मांदेड,
अहमदनगर, चंद्रपूर,
यवतळ, परभणी, पुणे,
मुंबई, कोडनदी,
मोरांगबाद येथे वरीच
आहे. महाराष्ट्रात त्यांची
लोकसंख्या सुमारे 1 लाख
पर्यंत असली.

1	2	3	4	5	6	7
		<p>अंमलकाल गौदण हे कोलास जयतीचे बास वैशिष्ट्य मानले जेते. बांगुच्या कहाण्य पसूम ठेफ्या आणि चट्या बनविणे हा कोलास जयतीचा पारंपरिक व्यवसाय- परंतु आज ते मुख्यतः वेळी आणि वेतामजुरी करतात. त्यांच्यात वेतामजुरीचे प्रमाण सुमारे ६० टक्क्यांपर्यंत आहे. कोलास जयतीत सालाजोष प्रमाण १९६१ मध्ये २-६ टक्के व १९७१ मध्ये ३-४ टक्के होते. कोलास, मग्नेसारण" ही मनुसूचित जमात आणि अति अति मागासलेली म्हणून हिचे गणना झालेली आहे.</p>		<p>प्रचलित माहितीनुसार या जयतीत सामान्यपणे घरपोस्त, तावाकलेतु, पुरव, पडपोस्तु, अकुत जस्त, रासम, सितम, गंधम, मतकुत, गावेतु, दस्तोलेतु, उत्तप, ईडेल, मलवोडी, बोपगीरे, परम, नागुल, पकळेरुडोडी, पप्पल, अकोलवार, येनगळी, नलस, फती, अशी अह-ही इत्यादीत. पसनेर हे एकमेव गैर या जयतीत आढळून येते. हीव वैजाव, त्रिभुतिघावे, तिरयणी याहे, यलाम्पादेवी, पोळाम्पादेवी, राजेस्वर, महाप्रिया, नरीसंड, बालाणी ह्या देवतांची ते पूजा करतात.</p>		

1	2	3	4	5	6	7
22. ॥28॥ कोळी- देर तेकरे- कोळी कोलधा कोलधा	राज्यातील सर्व अनुसूचित जमातीमध्ये "देर कोळी" जमातीला सर्वात कनिष्ठ स्थाने जेते. तेजकरा जती / जमाती त्यांना पूर्वाश्रमिका अथवा सारवा सामाजिक दर्जा देत असत. देर कोळी जमातीची तक्रार नाले "तेकरे कोळी, कोलधा आणि कोलधी" बरी जारीत. 1971 चा जनगणनेत "देर कोळी, तेकरे कोळी, कोलधा कोलधी" या जमात राहिली नोकसंख्या पुणे, पुणेनगर, नाशिक, ठाणे, मुंबई, पुणे, वहान मुंबई या विभागात एकूण 43528 आढळून आली आहे. या जमातीचे एक वस्तुस्थान गुजरात आणि महाराष्ट्र रीमेलगळ्या ठामे,	कोळी, सूर्यवंशी कोळी	"कोळी ही जमात संपूर्ण राज्यात वेगवेगळी आढळते. जुन्या ग्राम व्यवस्थेत बात वस्तुस्थानात कोळी ही एक वस्तुस्थान जमात आहे. जुन्या परंपरेमुळे वरील गमात त्यांना वतने आणि जमिनी आहेत. गमाची कामे करणे गमात वरील मले, लग्न करण्यात वर कामे हा त्यांचा परंपरागत पंदा असून त्याचवेळी ते पेक्षापेक्षा करतत. गमात वरील प्रत्येक कार्यामुळे त्यांना वरील गमात वरकोळी, जुन्या कोळी, घनवरी कोळी, वरील वस्तुस्थान. कोळी जमातीच्या अनेक लोकांची आढळलेली ही ही प्रमाणे आढळलेली वस्तुस्थान कोळी अशीच आढळून येतात. पंडु वस्तुस्थाने त्यांच्यात	1॥ वरीलकोळी मासमास कले 2॥ नद्यामध्ये नद्या, होड्या चलवणे 3॥ राखची कामे कले 4॥ एनी सारणे	"सूर्यवंशी कोळी" जमात महाराष्ट्रमधील वरील कोळी 6१ वर आहे. कोळी ही जमात एकूण 7१ वर आहे. ह्या जमातीचे लोक सवलतीसाठी तेकरे कोळी वस्तुस्थान येतात. तेकरे कोळी हे देर कोळी जमातीचे तक्रार नांवा आहे. देर कोळी या अनुसूचित जमातीचा सूर्यवंशी कोळी, कोळी जमातीची सामाजिक, सांस्कृतिक वस्तुस्थान नाही. देर कोळी, तेकरे कोळी, हे वेगळी वस्तुस्थान करून राहतात. पूर्वी त्यांची गमात हिंदीसह वस्तुस्थान वस्तुस्थान वस्तुस्थान वस्तुस्थान	

1	2	3	4	5	6	7
					</	

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

जेर कोळी जमतीला तत्सम्
 नवे शक्ती तरी उपजवती
 म्रिया उपगट चरीत.
 त्यांच्यात फक्त गोत्रे, कुळे
 असतात. प्रपणित पातळी
 नुसार त्यांच्यात आरडे,
 पक्षी, वाडेकर, बटख,
 गायीट, बरेडा, जिगाडा
 होके, दूम, राडेकी, बांणे
 इत्यादि कुळे व आड नवे
 अढकतात. जेर कोळी
 तेरी बोनी कोलतात.
 कोळी आणि वाली
 बोलीही तिचे अधिक सम्य
 आहे. तथापि समान्यपणे
 ते मराठी आणि मराठीच्या
 तत्सम् भाषाही बोलतात.

एक ते दीड तास संध्या
 पुजे, जवगाळ ह्यादि
 जिल्ह्यांत व एक तास
 विदर्भातील अकोला,
 अमरावती, बुलढणा वर्या
 जिल्ह्यात असवी.

सूर्यवशी कोळी जमीन
 मरठा जमि कुणवी
 जमीनील आड नवासरसीच
 आड नवे आढकतात.

23. [29] कोळी
 मधदेव

माझे कोळी ही महाराष्ट्र
 राज्यातील प्रमुखांने
 दोगदव भागांत रावली
 करून राहता-या अनुसूचित
 जमतीपैकी एक जमात
 आहे. त्यांची लोकसंख्या

1. कोळी
2. सूर्यवशी कोळी
3. सोनकोळी
4. विष्णुवन कोळी

1. कोळी - अ.नं. 22
 अनुसूचित जमात नं. 21
 मराठी कोळी नं. 5 वरील
 ठिप्पणी पहा.

मासेपारी
 कलो
 वाली वि.सी.
 कलो
 नावा

कोळी ही बहुतेकांपैकी एक
 जमात आहे. सूर्यवशी
 कोळी, सोनकोळी वेत्ती,
 मासेला, कुणवी, पानकोळी
 ह्या ह्या जमातीच्या
 उपजती आहेत.

1	2	3	4	5	6	7
		1971 चा जनगणनेत 339855 होती- ही जखल प्रमुख्याने नाशिक [1 लाख 81 हजार], अहमदनगर [57 हजार] मुंबे [63 हजार], ठाणे [29 हजार] आणि उपगढ [7 हजार] या जिल्ह्यांत आढळून आली. सह्याद्री पर्वतराज्या सन्निध्यात विद्यमान: पूर्ण पौराणिक उताऊव सह्याद्री महादेव कोळी सभ्यता तज्ञान गांवात वस्ती करून राहत. त्यांचे वसतिस्थान अस्तेत्या प्रदेशात यावळ, डांगल, नडेरा असे संघोषतात. महादेव कोळी अनुसूचित वर्गातील दोन वैशिष्ट्ये प्रत्यक्ष आढळतात. वसतिस्थाना: विषयीची प्रदेशिक "संलग्नता व		2] सूर्यवंशी कोळी - अ.नं-22 अनुसूचित जमात नं-26, कलान नं 5 वरीत ठिकाणी राह. 3] सोनकोळी - ही जमात बसई असून कनकागिरी स्थित समुद्र किनारपट्टीला राहते. त्यांची वस्ती प्रमुख्याने मुंबईच्या पौराणिक महादेव, सायन, वाळी, मांडीन, फुलगा, वेढगा, दंगडा, मांडोळे, मुसांव, जुहूतारा, यदु ह्यावि ठिकाणी तर भुतावा किनाराला आसपास वसलेली, धार, नागांव, तेलंड, अग्राव, तेवढाका ह्यावि प्रागात व ठाणे, बसई, कलान या प्रागात राहते. त्यांचा परंपरागत व्यवसाय मासेमारी व आहे. त्यांच्या पैकी कोळी लोक मासे मेशिकारी		त्यांच्यापैकी ग्रामस्थसोबत काम करणारे कोळी गवची कामे करतात व गवात पाणी भरतात. काही थोडे रोखी आणि रेतमजुरीही करतात. सोनकोळी समुद्र किनारपट्टीला राहतात, मासे पकडणे व त्याची विक्री करणे या रेंवा करतात. सूर्यवंशी कोळी गांवपला, वेढी आणि सेतमजुरी करतात. सोनकोळी पैकी काही तोकांची विरचना घरी स्वीकारला आहे. त्यांना विश्चन कोळी म्हणतात. "महादेव कोळी" ही एक स्वतंत्र जमात असून तिचा कोळी जातीशी किंवा कोळी या जाती अंतर्गत रेंवा-या कोमत्याही उपजातीही कोमत्याही प्रकारचे सामाजिक, सांस्कृतिक संबंध नाहीत.

1 2 3 4 5 6 7

कोळी" या कृती वाचक
 संवादाचा जडनाव म्हणजे
 कोळीरी न होणारा उल्लेख
 महादेव कोळी जमतीला
 उपजमती, उपशाखा
 नावित तसेच महादेव
 कोळी ही जमती कोणा जती
 / जमतीची उपशाखा ही
 नाही. सामाजिक,
 सांस्कृतिक, वैशिकदृष्ट्या
 ती स्वतंत्र जमात आहे.
 कोळीस कोळी ही जमात
 बरीच प्रसिद्धीला आली.
 म्हाय्या भिरपळ भगवच्छापी
 प्रभुली या जमतीत
 जडकून आल्याच वैशिकीयक
 दाखले मिळतात. या
 जमतीला 12 चेटकुळे (Clans)
 आहेत. कोळीच्या मते
 यांच्यात 24 चेटकुळे
 हसावीत. त्यांच्या अंतर्गत
 गैरहिवाड करणारी अनेक

पंदा करतात. गांवकर,
 शळकर, वेत्ती, मांगेला
 इसे त्यांचे उपगट आहेत.
 त्यांच्यात खळीकर, वेत्ती,
 कोळी, रेवदण्णकर, नसव,
 ठण्णेकर, गावकर, तंडेल,
 म्हेर, कोळी, वसवका,
 जवाकर, इत्यादि नावे
 त्यात संवत्सरान्त.
 सोनकोळी जमतीच्या स्त्री-
 पुरुषांचा पेठराव, अंगभारीत
 वमादागिने ही वैशिष्ट्यपूर्ण
 असतात. त्यांची कोळी
 गिते आणि कोळी नृत्ये
 प्रसिद्ध आहेत. त्यांच्या
 वसनिता कोळीवाडा असे
 म्हणतात. त्यांची मंल्या
 अंदाजे दोन ते इडीच
 लाख पेक्षा अधिक असली.
 एकंदरीत देखी हे सोनकोळी
 लोकांचे जाणव्य हेवत
 आहे.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

उपकृष्टे ज्ञेय. एक पेट
कृषिच्या अंतर्गत असणा-या
गोत्र कुळात विवाह होत
नवीन. प्रसादेव कोळी हे
मुख्यतः शेतकरी आणि हेत
मजूर जात. त्याम
व्यवस्थेने कोळी जातीची
त्यांचे जाते संबंध.
रक्षासंबंध नवीन. तसेच
समुद्र किनारपट्टीत भासे
माला-या व मिठागंगेत
भासे माला-या व
मिठागंगेत वगळता-या
कोळी जातीची देखील त्यांचे
संबंध नवीन.

४३ विश्वन कोळी हे
मुख्यतः ठाणे, कुतमा
जिल्ह्याच्या समुद्र किन-
वर्ता वळतात. त्यांचा
मुख्य धंदा वासेमाळे
आणि भासे विकणे हा
आहे. मुंबईत त्यांची
बसठी प्रामुख्याने सोनकोळी
किंवा मच्छिमासे पकळ्या
जवळपासच्या वस्त्यांत
आवकून येते. त्यांची
आठ नवे सोनकोळी
जातीतील आठ नवांशवाणेच
असतात. ते कोळी
जातीचे सणसमारंभ साजरे
करतात. तसेच विश्वन
धर्माचेही पालन करतात.

२४. १३०३ कोळी
मजदारी

"कोळी मजदारी" ही जमात
प्रामुख्याने ठाणे जिल्ह्यातील
पतवर्, डहणू, काडर,
वर्गाई, विवडी तालुक्यांत
आवळते. तेथील त्यांची
लोकसंख्या १९७१ च्या

कोळी,
पानकोळी

अ-नं. २१ व २३ बरीत
अनुसूचित जमात नंबर २८
व ३९ मधील
खं. नं. ५ "कोळी,
सूर्यवंशी कोळी, सोनकोळी,
विश्व कोळी, विटमण्या
पहा

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

जमशेजुवर ११ इजर

होती- मल्लार हा शब्द

"माला" या द्विवीडीयन

वन्दवरुन आलेला आहे.

"माला" म्हणजे टेकडी.

टेकड्या टेकड्या वर

गडगडी ही जमल.

"मल्लार" "मल्लारी

मार्ग" या वैवक्त्या

नवांगी मल्लार कोडी या

अनुसुचित जमलीचा संघ

पेड्या नाही. होती आणि

शेतमजुरी हा त्यांचा

व्यवसाय आहे. त्या

तिवांग गवत कपडे,

प्राडांगी तेड कले,

पंगलनील वस्तु गोळा

कले हे अन्य व्यवसायही

ते करतात. ग्रामांच्या

अणि माहेच्या नवांगसून

त्यांच्यात आढळते आलेली

दिमनात. रवा, पुगला,

नुहोर, वाव-या, इजल,

मिळव, पुनार, ठाक-या,

1	2	3	4	5	6	7
		<p>रुद्र, केव, त्रपरी, गंगदा, पुजरा, पेवा, तुमडा ककड रुद्रादि त्यांची खड नळे त्यांचे वेजरी "वारली" जमती सारली आहेत. "त्यांची संस्कृति, पेशवा, वेवमुषा, रागवागिने, भामा, सांस्कृतिक आणि सामाजिक जडणपडण "वारली" संस्कृतसारली आहे. मलहारी मार्तंडाने उपसक असमारे ग्राम व्यवस्थेतील कोळी जातीची त्याचा संबंध नाही. सामाजिक व सांस्कृतिक दृष्ट्या ही एक स्वतंत्र जमात आहे.</p>				
४५. (३३) कोया		<p>कोया ही गोंड जमातीची गोदावरीच्या सो-यतील सर्वात दक्षिणेकडील शाखा आहे. गोंड जमातीला "कोई" नावाने ओळखते</p>	<p>कोया १ मुस्लीम</p>	<p>दक्षिणेकडील मुस्लीममध्ये कोया मुस्लीम नावाचा एक गट आहे. त्यांची वस्ती प्रमुखाने कोल्हात जिल्ह्यात त्यांना "कोया मुस्लीम" म्हणतात.</p>	<p>विभिन्न प्रकारचे घंटे</p>	<p>"कोया" गोंड मठातील अनुसूचित जमातीचा कोया मुस्लीमांची सामाजिक सांस्कृतिक, धार्मिक संबंध नाही.</p>

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

जले. कलाकृतने कोईचा
कोय खण कोयतुर हले
रुपांतर हालेले दिसने.
व्यवस्थानुसार त्याच्यात
ब-याच पोटजमती निर्माण
साल्या आहेत.
मध्यराष्ट्र ही जमना पर
अस आहे. 1971 मध्ये
त्यांची संख्या जवळी 43
होमी. ती नवेह
उत्पाननास, ओरंगाबाद
मिड्यात आदली. खंय
प्रवेशात कोया ही प्रमुख
अनुसूचित जमात आहे.
कोयांची भाषा इवीड
गदतीत गोडी बोलीमये
मोडले. कोया जमात पूर्वी
स्थानंतरित होती करत
असे. इली ते स्थानिक
शेतकीत बनले आहेत.
कोया याई बेताची बोटी
सिलारे पळतात. कोया
कुठ्ठाणा तट्टम मळतात.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

त्यांच्या नाते घटत होत
भाग आहेत. "कुरुक्षेत्र
आणि विजयवाड" यांकरिता
'पेसा', 'रेल', 'मनीषा',
महात्मा, महात्मा, धर्म,
महात्मा" यांची करणना
करतात. प्रत्येक गावात
पेसा ही प्रमुख असते.
'पेसा' हा त्याचा
धर्मगुरू. 'पेसा' हे
त्याचे धार्मिक असतात.
'विजयवाड' हा त्यांचा
धर्मगुरू सगळ्यांना
जोते.

26. [35] अर्थकांडा,
नव्यक
कथित
नायक

"नव्यका" ही महाराष्ट्र
राज्यातील एक महानदी
अनुसूचित जात आहे.
1971 च्या जनगणनेनुसार
या जमातीची लोकसंख्या
9315 होती. त्यापैकी
एकट्या घुळे जिल्ह्यातच

कपड्याने
शिंपी,
शिंपी.

निदर्शनातील शिंपी जातीचे
कधी लोक "कपड
निदर्शनाचा व त्यांचे कपडे
निदर्शनाचा" धंदा करतात.
त्यांना कपड्याने किंवा
कपड्याने शिंपी असा
नावाने बाजारात ओळखले

कपड शिंपी
त्याच कपड
शिंपी,
कपड्याची
शिंपी कपडे
हा जातीचा
धंदा आहे.

"कपड शिंपी" नावाचे
कपडे शिंपीचे शिंपी जातीचे
लोक, विशेषतः निदर्शनातील
स्वतःचा कपड्याचा किंवा
कपड्याचा भायक म्हणून
पेसात व अनुसूचित
जमातीची प्रमाणपत्रे

1	2	3	4	5	6	7
		त्यांची संकसंख्या 5487 अडवून घाली. ही जमत मुसलमाने करून मुजरात रखतालीत "पञ्चमहाल", दुरत झाली खोसटा" या मिळव्यात अडवून घेतो. 'नयक' याचा अर्थ 'नयक' असा आहे. त्यांना "नयक" म्हणूनही कळविले जाते. 'चोखीवाला नयक' कमडिया नयक, मोठा नयक, नाना नयक या त्यांच्या पेट हाता आहेत. त्यांपैकी "कमडिया नयक" अणि "मोठा नयक" यांना समाजिक दृष्ट्या कट्या धरतील मानले जाते. मिळी ही त्यांची मातृभाषा आहे. त्यांना मराठीसुद्धा जोडता येते. मिळी अनुसूचित जातीच्या त्यांचे अधिक सहाय्य आढळते.		बरोबर. हे नांव त्यांना त्यांच्या रोजगारा व्यवसायावरून पडतेले आहे.		मिळविलेले. "कमडिया नयक" या मिळी वयतील अनुसूचित जातीच्या त्यांचा संबंध नाही.

1	2	3	4	5	6	7
		<p>ત્યાંથી "જાણલિય, વારલ, મારલી, નામનિયા, મોઢ ગરલિય, મિલ્લ, વારોડિય, વોરુય, દામ્મડિય, ગાલીત, ગરલિય, લેલે રૂપાદી મુલ્ય કુલે અલ્લત્ત. યા જાણીત કિંચનાં મોદૂન લેલે કાલકલે- "અલેલ" હા પંચાયતીના પ્રમુખ અલ્લે- "લેલવાદા" કે ત્યાંથી જાણીતે પેરિય કાલ જાણે જાતે. તે ગુજરાત સ્થિતિ અડે.</p>				
૪૭. ૧૩૬] જોરન		<p>"જોરન, યનગર" યા અનુસૂચિત જામતીવી સોફસંધ્યા ૧૯૭૧ યા જનગણનેપ્રમાણે અંદાજ કિલ્લડિય મહાચિલેલી તાલુકાના ફક્ત એક જાણીતે અલ્લત્ત જાતે.</p>	યનગર	<p>અ.નં. ૫ અનુસૂચિત જામત કર્માક ૧૪ કલેલ નં-૫ વરીલ નોર યનગર પઠા.</p>	<p>અ.નં. ૫ અનુસૂચિત જામત કર્માક ૧૪ કલેલ નં-૬ વરીલ નોર પઠા.</p>	<p>અ.નં. ૫ અનુસૂચિત જામત કર્માક ૧૪ કલેલ નં-૭ વરીલ નોર પઠા.</p>
	ધનગર					

1	2	3	4	5	6	7
		"ओरान, धनगड" ही				
		मध्य प्रदेश, ओरिसा आणि				
		पश्चिम बंगाल मधील				
		वरीडीयन पट्टीतील जमात				
		आहे. ओरिसाचे प्रदेशिक				
		नाम "धनगड" असे असून				
		त्याचा अर्थ "शेतमजूर"				
		असा आहे. "ओरान,				
		धनगड" स्वतःला				
		। "कुंछाचे कुंछा" म्हणून				
		वाहेरचे लोक त्यांना				
		"ओरान" म्हणतात.				
		त्यांच्या पोटजमती नाती.				
		परंतु त्यांच्यात "कुंछा"				
		अणि "किसन" हे दोन				
		व्यवसायिक गट आहेत.				
		ही जमात अनेक गोत्र				
		गटांत विभागली आहे. ही				
		गोत्र वंश विन्हावर				
		उरविलेली आहेत. ही				
		वस्त्र मुख्यतः रेंती आणि				
		रेंत मजुरी करारी आहे.				
		ओरान हे घरांने हिंदू				
		आहेत. त्यांच्यापैकी				

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

बांहीनी धितलन धर्मही
स्वीकारला आहे. हिंदू
धर्मीय ओहोन "धरम,
माता बंडी आणि बोधाल"
देवतांची पुनः कलात.
कृपे स्ताने प्रसंगी केही
वलात. सरहुत हा
त्यांचा मुख्य स्था.
बहुतेक ओहोन, हिंदी,
उरिया भाषा बोलतात.
"मुंशा" हा गांवप्रमुख
असतो. "पादम" हा
त्यांचा भगत असतो.
प्रत्येक गावांत "पुम
कुंरप" ही सामाजिक
संस्था असते.

28. § 44. ठाकूर,
ठाकूर,
का-ठाकूर,
का-ठाकूर,
मा-ठाकूर

"ठाकूर, ठाकूर" ही
अनुसूचित जमात भारतात
फक्त मध्यप्रदेश राज्यात
आढळते. या जमातीची
बऱ्या विस्तारलेली नाही.
ही प्रमुखांना सहचारी
कर्तव्या पूर्ण पवित्र

1. ठाकूर [रजपूत]
ठाकूर § पक्षेरी
ठाकूर § क्षत्रिय
ठाकूर § नारायणी
ठाकूर § जमिनदार
ठाकूर § जल
ठाकूर § शिंदी

"ठाकूर" ही क्षत्रियांची,
रजपूतांची वारिष्ठ जात
आहे. उत्तरे कडीत
क्षत्रियांना व जमिनदारांना
"ठाकूर" या नावाने
ओळखले जाते.
रजपूतांनाही "ठाकूर" असेच

विशेष
व्यवस्था

1. कलम नं. 44 मध्ये
नोवलेल्या हिंदू ठाकूर जाती
§ क्षत्रिय, रजपूत व
अन्य या "ठाकूर" या
सर्वज्ञान्य नावाने ओळखल्या
जात. व्यवसाय व
कामदोपची यांची नैव

1	2	3	4	5	6	7
		उत्ताखर मुख्यत्वे ठाणे, को, अहमदनगर, नशिक वयगड जिल्ह्याच्या डोंगराळ पट्ट्यात वाढवते. जपतीची लोकसंख्या 1971 चा जनगणनेत 178805 होती.	ठाकूर (वैश्य) 2. ठाकूर (भारत) ठाकूर (ब्राम्हण) 3. ठाकूर (भारत)	भारतात. जट जातीतील अभिनवारांनाही ठाकूर म्हणतात. मंत्रियांपैकी जे व्यापार करू लागले ते 'वैश्य ठाकूर' किंवा ठाकूर (वैश्य) म्हणजे ओळखले जातात.		'हिंदू ठाकूर' म्हणून ज्ञातली होसते. ती नेह 'ठाकूर' नाम या अर्थाने ज्ञातली होसते. त्यांचा 'ठाकूर ठाकूर' या वर्गीकृत जमातीची खेपनाही संबंध नाही. येथे केवळ ठाकूर शब्दाचे आभासदर्शक आहे.
		या जमातीला ठाकूर, ठाकरा हो सत्तमम् नवे अहेत. सामाजिक दृष्ट्या ते एक अनुसूचित जात 'क' आणि 'अ' राहते मिळवलेली आहे. या जमातीला काही भागात 'ठाकूर' तर काही भागात 'ठाकरा' या नावाने स्वांगले जाते. त्यांना जाती तर्फे "रुड वीराने ठाकूर किंवा ठाकरा" म्हणून मणतात. त्यांचा मुख्य पेशा हनी आणि होसमजुते आहे. बेतीतील कावे संस्कारावर ते लोक जगलातील फळे, फंदमुळे,		प्रांतातून आलेल्या रजपूतांचे, ठाकूरांना काही प्रभागाला "परदेही, परदेही ठाकूर या नावाने ओळखले जाते.		कॅप्टन ए. मपील ठाकूर जाती वर्गीकृत जमातीतील ठाकूर, ठाकरा, सांस्कृतिक, सामाजिक व वैयक्तिक दृष्ट्या भिन्न आहेत. ठाकूर जाती आणि ठाकूर जमातीच्या मध्यातील "ठाकूर" या शब्दाच्या शारतेफाचा ठाकूर जाती फायदा घेतून व ठाकूर अनुसूचित जमातीची प्रमाणरने मिळविलेलात.
				क्षत्रिय ठाकूर राजपूत ठाकूरांची संख्या हजारांन, शाय प्रदेशांत मोठ्या प्रमाणावर आहे. उत्तरे कडून आलेले हे क्षत्रिय, राजपूत ठाकूर आणि		1. हिंदू ठाकूर ही जात इतर जागासवर्गाच्या खातीत क्र. 200 वर समाविष्ट

1	2	3	4	5	6	7
		<p>फळसची व विड्यांची पाने गोळा करतात. वंबू सुनू फया ठोफ्या मेवात.</p> <p>प्रचलित माहिती वरून या जमनीत खानांतर झाण्याचे किंवा झेत अक्षयाचे किंवा नदी. हे लोक "ठाकरी" बोली भाषा बोलतात. "क" अभि "अ" गवतीत बोली भाषेतील उच्चाराने थोडा फरक आढळतो. "ठाकूर किंवा ठाकर" किंवा होण्यासारखे फरक घेणे निमित्त मान्यत. त्यावेळी "फडकी" हे ताल बसू अंगार येऊत.</p> <p>ठाकूर किंवा ठाकर अनुसूचित जमतीत गंगे, वठके, मेगाळ, फायी गांगड, तेलम, उडडा मवटे, ररोडा, भगत,</p>	<p>जमिनदार ठाकूर महाराष्ट्रातील कांठी जिल्ह्यामध्ये विस्तारले आहेत. इतर भागातून सुमारे 150 ते 200 वर्षांपूर्वी सैनिकी नोकऱ्या निमित्ताने अनेक राजपूत महाराष्ट्रात आले. महाराष्ट्रात त्यांची वस्ती औरंगाबाद, अहमदनगर, उस्मानाबाद, परभणी, नागपूर, पुणे, मुळे, जळगाव इत्यादी अनेक जिल्ह्यांत अधिक झाले. शेती, उद्योगधंदे, नोकरी, सैनिकीपेक्षा व त्यास बरोबर सामकरी आणि जमिनदारी त्यांच्यात आढळते. ते राजपूत किंवा द्वितीय बाण्याचे अस्त्याने गोरखाने, उच्चपुणे, शारिरीकदृष्ट्या मजकूर व दृढपाकट आहेत. पराजितातून असेने</p>	<p>बेसी आहे. 14 ठाकूर ही गावठी जमती मटक्या जमतीच्या यादीत क्र. 22 वर समाविष्ट केली आहे.</p>		

1	2	3	4	5	6	7
		<p>सोंगाळ, हिसया, सोंफळा, वाध, गवते, पुंवर, रोरे, पुटे असा प्रकारची कूळ चिन्हाक अधोर्हित-॥ उदा- धस्त्र, गवत कुळचे गवते॥ कूळमध्ये अळकतार- जात किंवा जयत निरर्थक अडनंवा त्याच्यात अस्त नाही- "ठाकूर" असे कूळमंवा किंवा अडनंवा ठाकूर किंवा ठाकूर अनुसूचित जमातीत अदकत नाही- ही जमात मुख्यतः विजयन राहने- ठाकूर जमातीचे बेगळे "ठाकूर फडे" असतात. दुस-या जमाती/जमाती" इतके राहने ते पसंत करीत नाहीत- ठाकूर किंवा ठाकूरत "कमेजी, गोमी, कोडी" इत्यादि परमजामिमुस प्रवा अळकतात- गाईचे दूध</p>		<p>रजपूत ठाकूर, बरदे ही किंवा पारंती ठाकूर घरांमध्ये हिंदुस्थानी व बाहेर राहती बोलनात- कधी लोक पारंती बोली ही ॥ किंवा भराती मिश्र बोलनात- पुरुषांचा पेहराव बराही कुत्राची समजासारखा असतो- हिंदूया, विशेषतः महारा-या किंवा उत्तर हिंदुस्थानी पदतीने पेहराव करतात- नरुष विशित सव मद्रासादीय पधतीचा पेहराव रूढ झाला आले- रजपूत किंवा उत्तरांमध्ये विषया विवाह फलयावी प्रवा नाही- विवाह उत्तर हिंदुस्थानीत विवाह पदती प्रमाणे केले जातात- कमेजी ब्राह्मण त्यांचा पुत्राची असतो- हिंदु देवदेवतांची व</p>		

1	2	3	4	5	6	7
		<p>काढ्याची प्रथा त्यांच्यात जडली नाही. "ठाकूर" किंवा "ठाकर" या अनुसूचित जमातीची संस्कृती वैशिष्ट्ये अजरी ठळकपणे दिसतात. या जमातीच्या सामाजिक अणि सांस्कृतिक जीवनात हेच्या ३५ वर्षात विशेष बदल झालेले नाहीत. त्यांच्यात साक्षरतेचे प्रमाण फक्त ०.५ टक्के आहे. जी शिक्षणाचे प्रमाण तर त्याहूनही फारच कमी आहे.</p>		<p>विशेषतः एक शिंगरीची व अनेक देवीची, हिंदू संस्कृतीतील मुख्य देवतांची ते पूज्य करतात. हिंदू परंपरांचा त्यांना अभिमान आहे. राजपूत किंवा क्षत्रिय कुळामध्ये गावात त्यांचा सामाजिक दर्जा वरच्या दर्याचा समजला जातो. राजपूत किंवा ठाकूर कुळ व्यतिरिक्त त्यांच्यात लग्न निवह होत नाहीत. ३। "ठाकूर" ही एक वेगळी हिंदू जात आहे. या जातीत गांधीबांची प्रतिकूल प्रतिक्रिया घागळारे ठाकूर रैवाटी ब्राम्हणात ठाकूर हे होत गेले आहेत. क्षत्रियांची जमिन्दारांची राजपूत मराठ्यांची सृष्टी करी गुजरात वर्णने करी व त्यांची वेगवेगळी विहून ठेवणे, ती सारंगने, बागुनी</p>		

1	2	3	4	5	6	7	
				कार्यक्रमांत निवेद्यतः कृतम् अथवा उपस्थित ठावे, दर 15 दिवसांनी मासोगंध बटवून पंचग सांगणे" हा त्याचा परंपरागत रीत होता. हे लोक हिंदू- ठाकूर नावाने ओळखले जालात. अलिकडे त्यांनी परंपरागत कामे बंद केली आहेत व ते अन्य उद्योगधंदे करू लागले आहेत. हे लोक ठाकूर जतीचे [जमातीचे नव्हे] अभ्यासने पंगडोपजी त्यांच्या जतीच्या चौवी "हिंदू ठाकूर" शब्दाचे शब्दांतून विसरलात. हे लोक "ठाकूर" या जतीच्या नोदीचा फायदा घेऊन अनुसूचित जमातीचे ठाकूर अभ्यासने सांगतात. तानवेनात घडणारे हिंदू ठाकूर खेडणी व मराठी बोलतात. इतर			

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

क्रियागतील ठाकूर मराठी

बोलत- त्यांच्यात

'प्यार, सक्कळ,

सोनवणे, सक्कळ, जेठे,

गायकवाड, सुर्यवंशी,

मद्राळे, मिळे, जगल,

देवरे, कवम, निकम,

इंगळे, सुरुतकार, बाघ,

भोटे, जाधव, जगलप

अशी अडनंभे जळकतात-

त्यांची जळकते शेजरीत

मरठा समजल्या

अडनंभासारखी आहेत.

"भायगीरी कसो व मिळ

गायब" हा त्यांचा

परंपरागत पंथा छेत्त.

सही हिंदू ठाकूर मफल्या

हस्तलिखित चर्यांच्या

अधारावर वतनदारच्या

वंशावळ्या व हार मालिती

कविता रूपाने गातात.

त्यांचा पेढख मरठा कुमवी

सारखा असतो. कही

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

ठिकणी ते खतज्ञा
"मदठा ठाकूर" असेही
प्रपत्तात.

ठाकूर (भारके) :-
ठाकूर ही मटकी नमत
पूर्वेच्या त्वाणीचे जिल्ह्यात
व अताच्या शोधदुर्ग
जिल्ह्यांत कुडाळ,
सामंतवाडी, अलका
तलावांत वही गमांत
सळते. सोडोषडी
मटकून बाहुल्यांचा सैज
कले, हस्तकलास्य
कलाखन कले व लोकंती
कामक कले हा त्यांचा
पसंरगत मुख्य पंदा.
गली ते मोसमजुती ही
कलात. हस्तकामाची
सामंतवाडी संस्थानात ते
स्थानिक प्रतेते आहेत. ते
मगदी येतात. तसेच
मलकी मगदीही
येतात.

बाहुल्यांचे
सैज

1	2	3	4	5	6	7
१९. १५५१ धोटी	<p>धोटी या अनुसूचित जमातीचे १९७१ च्या जनगणनेनुसार लोकसंख्या ८२ होती. त्या पैकी ७४ नरिड जिल्ह्यांत होती. धोटी ही गोड जमातीचीच एक सजा समजली जाते. त्यांना कांही ठिकाणी "गायबे" किंवा सज्जतो" असे म्हणतात. धोटी मित्रांच्या वंशपरंपरागत गोडपत्ते करताने. धोटी लोक गोडी लोकगीते व लोककथा जल्म हे वाच वाचवून म्हणतात. गोडी ही त्यांची मातृभाषा आहे. त्यांच्यात बांबू काप करणाऱ्या एक गट आहे. त्यांना भागांत "गोड बुरुड", "धोटी बुरुड" किंवा "धोटीया, धोटीया" असे म्हणतात. तर गाणी गाणाऱ्यांचा जो दुसरा गट</p>	धोटी	<p>जुन्या मंदूर उज्या पिकांची देसरेव फल्यसाठी व शालांत मिष्टान्नाचे काम, गुन्हेवारांना पंथायती पुढे नेतवून जगाण्याचे काम धोटी लोक करत. बघतापुढत त्यांची लोकसंख्या जल्लिगय धोडी आहे. विजयवा कले हा त्यांच्या पूर्वपूर पत्तन जालेला चंदा आहे.</p>	<p>देकरवी राखल, गांव रसवत्तादारी विजयवा व मोलमजुरी</p>	<p>"धोटी" ही विजयवा कलाची कत व "धोटी" ही बांबू काप व गोडाचे व पत्थानांचे गायन काम करणारी गोड जालेलीत जमल पंथ्यांत सामाजिक, सांस्कृतिक व रक्तसंबंध जाल्लत नाहीत. त्या भिन्न भिन्न जाती, जमाती आहेत.</p>	

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

अडे न्याहा घोटे" असे
 धपत्तत. गौदण कले
 त्यांच्यात वैशिष्ट्य पुनं
 मानतत. मोडक्य
 सहाच व बड्या देखाची
 त्याच बरोबर वापदेव,
 नागदेव, मात, जगोब
 देवीची ते पूजा करतात.
 क्योड्या म त्यांचा
 पुणेहेत. त्यांच्यात
 तयझाना पदती प्रचलित
 आहे.

गोड जमि पत्थान गोड
 दावे सन वेन्हीही ते
 सांगरे करतात. त्यांची
 स्वतंत्र पंथायत असते.
 तिचा प्रमुख जल्लाहि
 असतो. गोडा पेक्षा त्यांचा
 सामाजिक दर्जा कमी
 समजण्यात येतो.